

VĚSTNÍK

Praha 29. března 2017

Ročník X., Číslo 3

VÝROČÍ

Na březen připadají výročí, která zásadně ovlivnila život našeho státu, Evropy a světa.

V pondělí 25. března 1957 byly podepsány tzv. Římské smlouvy, kterými byl založen Euratom a Evropské hospodářské společenství, stojící na počátku snah o společnou Evropu. Zdá se, že tato loď prožívá krizi a opouští jí první pasažéři. Ale dobré je připomenout, že ani starší a mnohem větší unie, známá jako Spojené státy americké měla a má svá krizová období a koneckonců i jí opustil ne jeden stát, který se později opět vrátil. Evropská unie stále prožívá své dětské nemoci, které si způsobuje sama. Američané se dovedli semknout a být jednotní. V Evropě je (zatím) 28 samostatných písečků, kterým nejde o společnou věc. Uvnitř států také není jednotný názor na ní samou.

Staré státy se cítí jako dojně krávy, které doplácí na nováčky. Ti čekají s nataženou rukou i ze společné kapsy jen plývají na zbytečně nabubřelé projekty, jen aby se vůbec z té bezedné kapsy vyčerpalo co nejvíc. Až zdroj vyschne, rázem se náš vztah k unii změní, protože začneme dávat víc než dostávat. To na počátku věděl každý, jenže Čechům to začne vadit. A tu se najde rádo by schopný politik, který začne populisticky hlásat, že vlastně unii nepotřebujeme a bude chtít následovat Velkou Británii, jak se ona dovedla postavit těm byrokrátům. Jenže ti jsou jen důsledkem snahy o urvání větší kořisti pro každý z těch písečků. Unie není ve skutečnosti uníí, ale shromážděním volně válčících kmenů, které se snaží na úkor toho druhého urvat co se dá. Nikde není vidět snaha o jednotu a když ano, hned se začne křičet o národní svébytnosti. Křičí snad Havaj nebo Nebraska, že chce vystoupit ze společného státu? Byla by to velká ostuda všech těch, kteří si svůj stát vybojovali. Oni totiž bojovali, my ten pocit nemáme a proto nám chybí, abychom se za unii postavili. Máme vše samozřejmě, ale třeba s příchodem dalších a dalších migrantů Evropané pochopí, že nikdo nemá nic zadarmo. Nedosáhli toho ani Američané, ani žádný jiný národ na světě. Migrantům je třeba to vysvětlit dřív než se vydají na cestu a našim politikům dřív než je zvolíme.

Druhá událost byla sice důsledkem vnitřní politické situace, ale měla celosvětový dopad. Znamenala změnu politického systému, ale hlavně ponížení, útrapy, bídu a hladomor. Tou událostí byla abdikace cara Mikuláše II. z rodu Romanovců. Ten podlehl nátlaku a ve čtvrtek 15. dubna 1917 abdikoval a předal vládu svému bratru Michailovi, který se jí následujícího dne vzdal ve prospěch prozatímní vlády. Ta se nebyla schopna do října dohodnout na ukončení války. Vládní chaos, nedostatek potravin a nespokojenost obyvatelstva nahrála rychle posilujícím bolševikům. To vedlo k propuknutí revoluce, která svrhla vládu i dosavadní společenský řád. Bolševici jako menšinová frakce Sociálně demokratické dělnické strany Ruska se poté přeměnila na Komunistickou stranu SSSR. Zlo se pomocí mezinárodní politické organizace II. internacionály a později třetí zvané Kominterny začalo šířit i do dalších zemí. Diktátorsky řízený stát určoval dění ostatním komunistům světa. Druhá světová válka a následné, opět levicové nálady, dovedly v mnoha zemích rudé k moci. Někde v řádných volbách, tam kde to nešlo i násilným převratem. Nádor zla se dostal i do Československa. Před 28 lety se ho podařilo vyoperovat, ovšem za cenu, že část nemoci v naší tkáni zůstala. Jemnocitný zásah způsobil, že nemoc je přítomna a je připravena znovu propuknout a vzít si opět (nad)vládu. Pokud se celý organismus přestane bránit, pak této zhoubné a destruktivní chorobě znovu podlehně. Jsme mi nebo naši politici tak hloupí a slepí.

Moc rádi zapomínáme a zejména ti co sedí těch 28 let v poslanecké sněmovně. Mají nejen růžové, ale oranžově-rudé brýle a říkají si, že to společně vládnutí s komunisty vlastně není tak špatné. Připomíná to situaci z března 1939, kdy naši politici přistoupili na to, že se pokusí s Němci hrát hru a přece jen něco zachrání a pomohou. Jenže tu kompromis, tu ústupek a jejich snaha je dovedla až na lavice obžalovaných. Najednou někdo tvrdí, že Bohumínské usnesení je překonané a, že dnes vlastně nevadí. Jistě, těm, kteří jsou u moci a chtějí tam za každou cenu zůstat, protože nic jiného celý život nedělali to připadá přirozené. Jejich slepá cesta kompromisů je dovedla až ke kolaboraci na nejvyšší úrovni. Cesta do pekla je dlážděna dobrými úmysly. V politice se má hledět do budoucna, ale někdy není na škodu se ohlédnout i do své vlastní minulosti. ČSSD to už zažila v únoru 1948, po kterém byla násilně sloučena s KSČ. Když nic jiného, tak jen to, by měla mít hlava strany na paměti. Zesnulý právník Zdeněk Altner vybojoval straně její palác, ale zdá se, že ta o něj chce opět přijít. Nejen svým hospodařením ale i politikou. Propukne-li ona nemoc opět v našem organismu, pak se nezastaví a bude chtít dobýt zpět své ztracené pozice. Čert vem jednu stranu, ale ona může strhnout do zkázy celý národ. Pozor, pravidlo se nevztahuje jen na jednu stranu. Myslete na to, až půjdete s tím nejcennějším co jako občané máte, svobodnou mysl a volební právo.

ZAPOMENUTO

Dnes si v této rubrice připomeneme živnosti, která byla kdysi běžná, ale na dlouhá léta socialismu vymizela. Po revoluci se však opět vrátila, byť v dnešní době již má ve většině případů, zcela odlišný charakter od toho prapůvodního. Jde o vetešnictví. To, o kterém bude řeč, bývalo v na Malé Straně v Nerudově ulici č.p. 206/4 a patřilo Marii Šoltysové, rozené Záhorové. Narodila se v úterý 21. března 1865 v Kostelní Lhotě. Ještě jako nezletilá, v 18 letech se provdala v neděli 11. listopadu 1883 za vlásenkáře Hugo Šoltysa. Hugo byl o 5 let starší, narodil se v pondělí 23. dubna 1860 v Jičíně. Manželství uzavřeli v evangelickém kostele ve Velimě a poté se odstěhovali do Prahy. Ve středu 3. září 1884 se jim narodil syn Hugo a do roku 1902 ještě dalších pět dětí. V roce 1887 si našli byt v Ostruhové ulici č.p. 215/24 a Hugo si v protějším domě č. 246/25 otevřel svoji živnost jako holič a vlásenkář. Postupně se v Ostruhové, dnes Nerudově ulici, několikrát stěhovali, ale od roku 1910 již bydleli trvale v domě č.206.

V úterý 9. května 1889 uzavřeli druhý sňatek, tentokrát v kostele sv. Mikuláše na Malé Straně. Důvodem bylo jejich přestoupení na katolickou víru. Jeho žena Marie se mezitím začala věnovat nákupu a prodeji zboží z druhé ruky. Nejprve přímo v bytě a když se uvolnil krám v domě č.p. 206, otevřela si svoje vetešnictví zde. Zaměřila se především na starší šatstvo, ale prodávala i různé hudební nástroje a jiné, snadněji zpeněžitelné věci. Ty získávala koupí od lidí, ale třeba také v dražbách a dokonce i nákupem ve Státním zástavním a půjčovním úřadu, kde se čas od času daly sehnat lepší věci za slušnou cenu.

Hugo Šoltys zemřel ve čtvrtek 12. března 1914 v pouhých 54 letech. Živnost po něm převzal syn Hugo, který se v roce 1909 oženil s Josefou Ráčkovou. Ve 20. letech ukončila provoz vetešnictví i Marie Šoltysová. Byt přenechala synovi Jindřichovi a jeho ženě Miladě. Začínal jako obchodní příručí a brzy měl vlastní obchod. Marie Šoltysová se odstěhovala do Dlouhé ulice č.50, k dceři Marii, která se 15. června 1919 provdala za pekaře Matěje Hodného. Ten měl v Dlouhé svůj byt a svůj krámk ještě v roce 1938.

Dnes je na místě bývalého vetešnictví v Nerudově ulici restaurace U čerta.

Obchod v Nerudově ulici č.p. 206/4, rok 1910

**Z dražeb a zastaváren
skonponé šatstvo, pradlo muž-
ské, dámské plesové a svatební,
různé atlasové střevisky a jiné
věci prodá Šoltysova na Malé
Straně, Nerudova ul. číslo 255,
1 posch 919**

Dobové inzeráty Marie Šoltysové, 1904 a 1905

NOVINKY

Je jaro a začínají opět nové aukční seance, kde se nám daří získávat nové exponáty do našich sbírek. Jen zatím, tak jako všichni, očekáváme brzké ukončení intervencí na kurs koruny a její růst, které by pozitivně dopadlo na zahraniční nákupy, kde se každá koruna navíc citelně projeví v konečné ceně koupených kusů.

Jedním z těch kusů, které se jinde než v zahraničí koupit nedají je další z amerických plnění Coca-Cola, které se snažíme usilovně kompletovat. Bylo jich však velké množství a o to víc potěší, když se nám podaří některou získat. Ta z města Jamestown vydala pouze 500 ks akcií, přičemž všechny byly upsány na prvních sedmi listin a ty od čísla 8 jsou jen blankety. Přesto je tato akcie velmi vzácná a doplňuje naši sadu těchto zajímavých částí velkého koncernu Coca-Cola.

V Německu se nám dále podařilo konečně sehnat poslední chybějící kusy z emise dluhopisů Karlových Varů vydaných 1. října 1892. V celé emisi byly celkem tři série, ze kterých jsme doposud měli jen tu nejnižší na 500 RM. Nyní, díky otevření další části archivu BAROW se dostaly na trh papíry z území Rakouska a Sudet, které byly doposud nevyořádané. Celá emise byla vydána v objemu 14 milionů marek se splatností až do roku 1959. Následovala emise z roku 1909, kterou již máme kompletní. Z let 1919 a 1921 byly vydané již v korunách československých, které však bohužel ještě neznáme a po ní již ona známá dolarová půjčka z roku 1924. Loni tomu bylo právě pět let, kdy vznikla kauza karlovarských dluhopisů, která utichla stejně rychle jako se na mediálním prostoru objevila. V dlouhodobějším horizontu plánujeme do jednoho z čísel se věnovat všem dluhopisům města Karlovy Vary.

Mezi dalšími novinkami jsou na první pohled tučové kusy komunálních dlužních úpisů Zemské banky království Českého. Existuje nepřeberně nominálů, úrokových sazeb a konečkonců i grafických podob těchto ukládacích papírů. Od roku 1890, kdy banka vznikla, vydala průběžně několik emisí železničních, melioračních a komunálních dluhopisů. Ty, které se nám podařilo nyní získat jsou graficky obdobné těm z 20. let, jenže ty byly vydány s odlišnými texty pod hlavičkou Zemské banky (dříve Zemské banky království Českého), tedy až po vzniku republiky. Tyto nově získané kusy jsou datovány rokem 1917 a navíc jde o živé, tedy vydané kusy. Doposud se spíše objevovaly blankety, kterých je mnohem více. Jeden z nově získaných kusů, ten na 200 K bude zařazen na místo kusu A0482, kde jsme dosud měli jen jednostranný blanket. Zkrátka nejen rozšiřujeme naše sbírky, ale také stávající exponáty doplňujeme či zkvalitňujeme o lépe zachovalé exempláře.

Y3108 - Akcie Jamestown Coca-Cola Bottling Co., Inc., blanket bez data

A2576 - Dluhopis města Karlovy Vary na 1.000 RM vydany 1. 10.1892

A2577 - Dluhopis města Karlovy Vary na 1.500 RM vydany 1. 10.1892

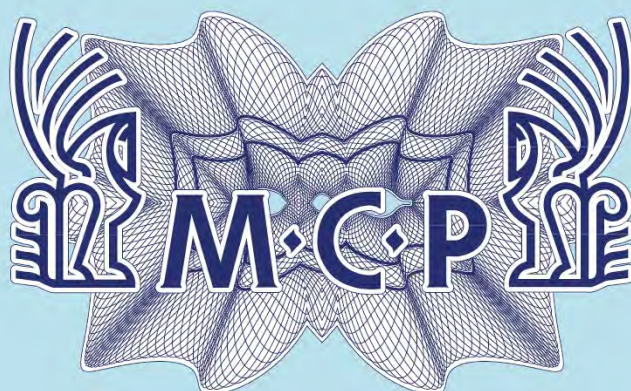

A2573 - Komunální dlužní úpis Zemské banky na 100 K vydany 5.5.1917

A0482 - Komunální dlužní úpis Zemské banky na 200 K z 24.9.1917

ZVLÁŠTNÍ PŘÍLOHA VĚSTNÍKU MCP

VYDANÁ K 90. VÝROČÍ
ZNAMENÁNÍ AKCIÍ
NÁRODNÍ BANKY ČESKOSLOVENSKÉ
NA PRAŽSKÉ BURZE

PRAHA, BŘEZEN 2017

Národní banka Československá a její akcie PhDr. Jakub Kunert

V pondělí 21. března 1927 došlo na Pražské burse pro zboží a cenné papíry k mimořádné události, když byly oficiálně uvedeny na trh, tzv. znamenány, akcie Národní banky Československé. Bylo to od té doby poprvé a naposledy, kdy se na československé či české burze zahájilo obchodování s dividendovými cennými papíry cedulového ústavu. Vedle dne 1. dubna 1926, kdy cedulová banka zahájila svou činnost, toto datum upadlo na dlouhou dobu do zapomnění a je známé snad jen mezi odborníky a sběrateli československých cenných papírů. V roce 2017 je však vhodné si je připomenout, a to zejména s ohledem na dobové chápání akcií, akciového, kapitálu a soukromých akcionářů jako klíčových předpokladů pro zajištění ochrany nezávislého provádění monetární politiky.

Budova Pražské burzy pro zboží a cenné papíry otevřená 6. dubna 1938

Předkládaný příspěvek se snaží v krátkosti představit Národní banku Československou jakožto emitenta akcií, které byly jedním z nejvyhledávanějších titulů na Pražské burse pro zboží a cenné papíry. Text je rozdělen do čtyř částí, z nichž první se snaží zrekapitulovat nesnadný proces vzniku cedulové banky a v krátkosti poukázat na nejdůležitější okamžiky v procesu jejího konstituování. Druhá část nabízí stručný přehled vývoje cedulové banky v letech 1926 až 1950, který doprovází nástin funkcí a vývoje statutárních orgánů ústavu.¹ Následující dva oddíly se věnují problematice akcií Národní banky Československé, a to jednak právním aspektům, jež se k nim a obchodování s nimi váží (III. část) a jednak vzniku a proměnám jejich výtvarné podoby (IV. část).

Historii Národní banky Československé je v současné době věnována rozsáhlá literatura, kterou lze rozdělit do dvou skupin. Do první náleží díla, jež se snaží sumarizovat její dějiny syntetizujícím způsobem, zatímco do druhé je možné zařadit případové studie a sondy analyzující specifické problémy či klíčové události její existence.² Oblasti zachycení historie měnové politiky banky a jejímu institucionálnímu ukotvení se věnovaly již soudobé práce, z nichž nepochybně nejzásadnější pochází z pera jejich zaměstnanců.³ Mimořádně přínosnými jsou pak právní rozbor vzniku a institucionální podoby Národní banky Československé zasazený do mezinárodního kontextu od Břetislava Palkovského⁴ a naopak ekonomicky pojatý výklad finanční politiky státu (včetně působení cedulového ústavu) sestavený Janem Kozákem⁵.

Ze současné literatury, jež shrnuje historii centrální banky v letech 1926–1950, je pak možné uvést např. práce Jiřího Novotného a to ať již samotného nebo v tandemu s Jiřím Šoušou či Jakubem Kunertem,⁶ Ilony Bažantové⁷ Vlastislava Laciny⁸, Františka Vencovského⁹, Jitky Koderové¹⁰ nebo Františka Chudjáka spolu s Andreou Lekovou a Tatianou Cvetkovou¹¹. Rozsáhle pojaté zpracování dějin centrálního bankovníctví v českých zemích lze dále nalézt i na specializovaných webových stránkách České národní banky.¹²

¹ Předkládaný text prvních dvou částí shrnuje výsledky autorova bádání ohledně vzniku a institucionálního vývoje Národní banky Československé, který se zakládá především na studiu archivních dokumentů spravovaných Archivem České národní banky (dále jen AČNB), a zde zejména archivního fondu Národní banka Československá (dále jen NBC). Bližší informace k dané problematice lze nalézt v níže uvedené literatuře autora.

² Vzhledem k enormnímu rozsahu literatury k této tématice jsou do přehledu vybrány jen ty nejzásadnější tituly, jež se věnují dějinám správy, měnové politiky a částečně emisní činnosti (v oblasti bankovkové) NBC. Stejně tak i odborné shrnutí se omezuje jen na kratší bibliografickou poznámku.

³ Srov. např.: Ferdinand Čuberka, *Národní banka Československá, její význam, funkce a úkoly*, Praha 1926; *Deset let Národní banky Československé*, Praha 1937; Karel Engliš, *Vývoj Bankovního úřadu ministerstva financí a Národní banky Československé*, in: Antonín Pimper (red.): *Almanach československého peněžnictví v prvním desetiletí Československé republiky*, Praha 1928, s. 46–48.

⁴ Břetislav Palkovský, *Národní banka Československá a náprava měny*, Praha 1925.

⁵ Jan Kozák, *Československá finanční politika: nástin vývoje v letech 1918–1930*, Praha 1932.

⁶ Např.: Jiří Novotný, *Národní banka Československá (1919–1950)*, in: *Československé bankovky, státopky a mince 1919–1992*, Praha 1993; Týž, *Národní banka Československá při tvorbě měnové politiky státu v meziválečném období*, in: *Měnové systémy na území českých zemí 1892–1993*, Opava – Praha 1995, s. 69–75; Jiří Novotný – Jiří Šouša, *Národní banka Československá a naše měna 1926–1938*, in: *Acta Universitatis Carolinae (AUC) – Phil. et Hist. I, Z pomocných věd historických XI - Numismatica*, Praha 1993, s. 57–3; Týž, *Národní banka Československá*, in: kol., *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, Praha 1999, s. 267–278; Týž, *Die Nationalbank in den Jahren 1939–1945 und die „Arisierung“ im Protektorat Böhmen und Mähren*, in: Dieter Ziegler (Hgb.), *Geld und Mitteleuropa während des Nationalsozialismus*, Stuttgart 2002, s. 119–142; Jakub Kunert – Jiří Novotný, *Centrální bankovníctví v Českých zemích*, Praha 2008.

⁷ Ilona Bažantová, *Centrální bankovníctví v české historii po současnost, Institucionální pohled*, Praha 2005.

⁸ Např.: Vlastislav Lacina, *Poválečná inflace a deflační politika v Československu v první polovině 20. let dvacátého století*, in: *Měnové systémy na území českých zemí 1892 – 1993*, Opava – Praha 1995, s. 63–68.

⁹ František Vencovský, *Měnová politika v české historii*, Praha 2001; Týž, *Řízení naší měny v prvním Československu (K 70. výročí Národní banky Československé)*, in: *Finance a úvěr 46, 1996*, s. 189–201; Týž, *Spory o peněžní politiku Národní banky československé ve 20. a 30. letech z pohledu dnešní peněžní teorie a praxe*, in: *Sborník vědecké konference k 70. výročí centrálního bankovníctví v České republice*, Praha 1996, s. 5–14; Týž, *Vzestupy a propady československé koruny*, Praha 2003.

¹⁰ Jitka Koderová, *90 let od založení Národní banky Československé*, in: *Český finanční a účetní časopis*, 2016, roč. 11, č. 2, s. 109–123.

¹¹ Tatiana Cvetková - Andrea Leková - František Chudják - Mária Kačkovičová - Pavol Kyjac - Marián Tkáč, *Dějiny centrálního bankovníctva na Slovensku. A History of Central Banking in Slovakia*, Bratislava 2013.

¹² Z poslední doby se problematice centrálního bankovníctví na území Československa a zejména Slovenska věnuje např. sborník: František Chudják (ed.), *Centrální bankovníctvo v stredo-európskom priestore. Central Banking in Central Europe*, Bratislava 2014.

¹³ Na zpracování problematiky se podílela řada zaměstnanců. Pro historický úsek do roku 1950 lze zmínit např.: Jiřího Böhma, Jana Filáčka, Jakuba Kunerta a Jaroslava Moravce. Srov.: <http://www.historie.enb.cz/cs/>.

Naopak specifickým otázkám a událostem z její historie se podrobně věnovali např.: Jiří Novotný a Jiří Šouša, kteří shrnuli zásadní milníky v historii měnové politiky cedulové banky,¹³ ale také přispěli k ozřejmění její emisní činnosti,¹⁴ nebo Jakub Kunert, jenž se zaměřil na proces vzniku Národní banky Československé či problematiku jí emitovaných cenných papírů.¹⁵ Důraz na otázku cedulového bankovníctví v právním rádu České republiky a vazbu mezi ním a právním rádem I. a II. ČR pak osvětlili např. Pavel Řežábek a Jan Cimburek.¹⁶

I.

Když na počátku března roku 1919 vznikla československá koruna, její správa byla ve smyslu nejprve nařízení vlády č. 119/1919 Sb. z. a n., o úpravě poměru k Rakousko-uherské bance a následně zákona č. 187/1919 Sb. z. a n., jímž se upravuje oběh a správa platidel v Československém státě a doplňuje zmocnění ministerstva financí dané zákonem ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n., svěřena Bankovnímu úřadu ministerstva financí. Jednalo se o instituci státní povahy, která vykonávala funkce státní cedulové banky. Řídil ji Bankovní výbor při ministerstvu financí, kterému předsedal ministr financí. Ten však vždy vzhledem ke specifickým měnové politiky respektoval její autonomní postavení. Prvořadou úlohou Bankovního úřadu bylo především stabilizovat československou měnu, a to jak doma, tak i na mezinárodním poli.

Svou činností měl dále napomoci přechodu od státem kryté papírové měny (státovky) k měně kryté aktivy soukromé cedulové banky (bankovkám). Tuto funkci pak plnil až do 1. dubna 1926, kdy jej nahradila Národní banka Československá.

Se vznikem nezávislé cedulové banky se počítalo hned při vzniku republiky, a proto např. již v prosinci 1918 přednesl poslanec prof. Cyril Horáček v Revolučním národním shromáždění návrh na zřízení „československé národní banky“ v podobě veřejnoprávního, soukromý zisk vylučujícího ústavu. Podle mínění tehdejších českých ekonomů však pro realizaci takovéto myšlenky muselo být splněno několik podmínek, z nichž nejzásadnější byla stabilizace měny. Dle tehdejších představ o stabilní měně bylo základním požadavkem stanovení jejího vztahu ke zlatu s odpovídajícím zlatým krytím. Díky takto stanovenému poměru se následně mohla zapojit i do systému zlatých měn, ať již ve formě klasické nebo např. měny zlaté devizy.

Přestože v dubnu roku 1920 byl schválen zákon č. 347/1920 Sb. z. a n., o akciové bance cedulové k realizaci jeho ustanovení se přistoupilo teprve až o pět let později, když s podporou guvernéra Bank of England Sira Montague Normana bylo rozhodnuto o odděleném vzniku cedulové banky a zlaté měny, přičemž centrální banka měla předcházet zlatému krytí koruny. Z tohoto důvodu došlo k novelizaci původního cedulového zákona č. 347/1920 Sb. z. a n., a to zákonem č. 102/1925 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 14. dubna 1920, čís. 347 Sb. z. a n. Text novely obsahoval 28 článků, které se nevěnovaly pouze otázce fixování vztahu měny k americkému dolaru¹⁷ a rozsahu její kovové

První Československá koruna vydaná 15. dubna 1919

Úvod zákona č. 347/1920 Sb. o cedulové bance, 1920

¹³ Jiří Novotný – Jiří Šouša, Zavedení měny zlaté devizy v RČS roku 1929 z pohledu Národní banky Československé, in: Seminář a jeho hosté, Praha 1992, s. 317–325; Tíž, Druhá devalvace československé koruny v roce 1936, Východočeské listy historické, č. 23-24, Hradec Králové 2005, s. 267-282; Tíž, K měnové politice cedulových ústavů Československé republiky a projevům deflace ve dvacátých letech 20. stol., in: AUC, Phil. and Hist. 1, Studia Historica XLVIII, 1998, s. 159–171; Tíž, Devalvace koruny v roce 1934 - převrat v československé měnové politice, AUC, Phil. et Hist., 1-2, 2002, Z pomocných věd historických XVI, Praha 2007, s. 309-328; Tíž, Dva devalvační zásahy do československé měny ve třicátých letech 20. století, in: Knapík, J. (ed.): Peněžní reformy a zvráty na území České republiky (po r. 1918), Opava 2005, s. 15-29.

Vedle jednotlivých událostí se zejména Jiří Novotný věnoval úvěrové politice Národní banky Československé, jako prostředku realizace její měnové politiky, např.: Jiří Novotný – Jiří Šouša, Úvěrování průmyslových podniků Národní bankou Československou v letech 1926-1938, in: AUC, Phil. and Hist. 1, Studia Historica XLVIII, 3/1998, s. 191-210; Jiří Novotný, Finanční podpora Národní banky Československé slovenské průmyslové výrobě a dalším oborům v rámci Československa v letech 1926 – 1938, in: Chudják, František (ed.), Centrální bankovníctví v stredo-európskom priestore. Central Banking in Central Europe, Bratislava 2014, s. 93-101.

¹⁴ Jiří Novotný – Jiří Šouša, Emitenti mimo zákon. Ochrana měny, padělky a padělatelé v Československu v první polovině 20. století, in: Historický obzor, roč. 17, Praha 2006, s. 98-115.

Tématice emisní činnosti centrální banky se rozsáhle věnoval zejména Jiří Šouša v autorském kolektivu s Jaroslavem Šulou. Blíže k tomuto typu literatury srov.: Jiří Šouša – Jaroslav Šula, Peníze v proměnách moderní doby, Pelhřimov 2006.

¹⁵ Jakub Kunert, „Odevzdávám do vašich rukou nejcennější klenot národní...“. Ustavení Národní banky Československé, in: Bankovníctví 4/2016, s. 44–47; Týž, Zřízení Národní banky Československé v letech 1920–1926, in: Sborník archivních prací, 2013, roč. 63, č. 1, s. 131-200.

Jakub Kunert – Helena Sedláčková, Akcie českých bankovních ústavů v Archivu České národní banky, Praha 2015.

¹⁶ Jan Cimburek – Pavel Řežábek, Centrální bankovníctví v kontextu právního rádu na území České republiky, in: Český finanční a účetní časopis, 2010/2, s. 18–31.

¹⁷ Prostřednictvím vazby na americký dolar se československá měna dostala do vztahu ke zlatu. Přesto však až do roku 1929 byla „jen“ tzv. papírovou měnou s nepřímou vazbou na zlato (100 Kč = 2,90-3,03 USD, tzn. 1 Kč = 43,5-45,45 mg zlata).

Inzerát v Národních listech z 28. října 1925

úhrady, ale také aktualizovaly podobu banky a jejich správních orgánů. Následně dne 24. dubna 1925 pověřil ministr financí Bohdan Bečka Bankovní výbor při ministerstvu financí zřízením cedulové banky. Po provedení nutných příprav byly symbolicky na den 28. října 1925 uveřejněny v celostátním tisku prospekty a inzeráty, které zvaly ve dnech 2. až 7. listopadu 1925 k subskripci akcií. Úpis se setkal s neobyčejným zájmem a veřejná nabídka 80.000 ks akcií byla přepsána o 137.912 ks. S ohledem na značný převis poptávky bylo rozhodnuto o omezení přidělu subskribentům na základě vypracovaného repartičního klíče. Ten zohledňoval výši úpisu, typ upisovatelů (profesní zastoupení a národnost) a upřednostňoval kolektivní úpis nad individuálním. V rámci přidělování byly zvýhodněny některé subjekty, od nichž se očekávalo, že by mohly případně poskytnout cedulové bance podporu, a to jednak finanční a jednak při hlasování na valné hromadě (Zemská banka, Jednota záložen, Městská spořitelna Pražská, Hypoteční banka česká a Hypoteční a zemědělská banka Moravská). Umístěním akcií u veřejnoprávních ústavů se mimo jiné sledovalo také omezení přístupu k nim ze strany případných spekulantů.

Po provedení úpisu a přidělu akcií následovaly tři poslední kroky na cestě k cedulové bance – jmenování guvernéra, svolání ustavující valné hromady a první bankovní rady. Nejprve se dne 16. ledna 1926 stal guvernérem Vilém Pospíšil a o téměř dva měsíce později, v neděli dne 21. března 1926, se sešla ve Smetanově síni Obecního domu v Praze ustavující valná hromada. Celý proces byl završen dne 1. dubna 1926, kdy se sešlo deset členů bankovní rady ke své první schůzi. Tohoto dne také ukončil svou sedmiletou činnost Bankovní úřad ministerstva financí (i když s formálním posunem k 1. lednu 1926).¹⁸

Ustavující valná hromada NČB ve Smetanově síni Obecního domu v Praze 21. 3. 1926 (MCP) a I. řádná valná hromada v roce 1927 (AČNB)

Národní banka Československá byla dle novelizovaného zákona č. 347/1920 Sb. z. a n. akciovou společností s akciovým kapitálem ve výši 12 milionů zlatých dolarů (od roku 1929 405 milionů korun), na niž participovali ze dvou třetin soukromí investoři a z jedné třetiny stát. Důvodem zvoleného konceptu, který vycházel z rakouského, resp. rakousko-uherského vzoru, byla snaha omezit vliv státu na emisi bankovek. Podle tehdejší představy totiž pouze soukromí kapitalisté jsou schopni zabránit státu, aby financoval své aktivity cedulovým úvěrem, tzn. inflací. Národní banka se měla starat o stabilitu měny a dále byla zodpovědná pečovat o oběh platidel a jejich správné působení ve státě, o poskytování úvěrů obchodu, průmyslu a zemědělství, o vybudování odúčtovacích zařízení (clearingů), o organizaci a soustředování příjmů a hotovostí státních.

Statutární orgány Národní banky Československé tvořily valná hromada, guvernéř, bankovní rada, revizní výbor a sbor cenzorů. Nejvýznamnější statutární orgán Národní banky Československé představovala bankovní rada, v níž vedle guvernéra zasedalo dalších devět či deset členů.¹⁹ Guvernéra a další tři členy jmenoval prezident republiky na návrh vlády, aby byl v ústavu zachován přiměřený státní vliv s ohledem na jeho význam a třetinový podíl státu. Dalších šest členů volila valná hromada akcionářů a jeden z nich byl následně prezidentem republiky na návrh vlády jmenován náměstkem guvernéra,

¹⁸ Obchody Bankovního úřadu ministerstva financí vzniklé do 31. prosince 1925 z části převzala Národní banka Československá. Zejména úvěry z doby deflační krize (1922-1923) byly i nadále vedeny odděleně Národní bankou na účet Bankovního úřadu a postupně likvidovány. Obchody vzniklé mezi 1. lednem a 31. březnem 1926 byly nově vedeny jako práva a závazky, jež vznikly přímo v Národní bance Československé. Její účetní rok proto začínal vždy 1. ledna.

¹⁹ Kromě úvodních dvou jednání bankovní rady v roce 1926, než došlo ke kooptaci zástupce slovenských hospodářských zájmů, se bankovní rada až do roku 1939 sestávala vždy z jedenácti členů (guvernéř, devět členů jmenovaných či volených a jeden kooptovaný).

Legitimace opravňující akcionáře k osobní účasti na ustavující valné hromadě NBČ, 1926, tiskárna neuvedena (MCP, sbírka AG)

*JUDr. Vilém Pospíšil (*5.5.1873 - † 27.11.1942)
první guvernér NBČ v letech 1926-1934*

tj. viceguvernérem. Na základě novely bankovního zákona č. 102/1925 Sb. z. a n. mohla bankovní rada se souhlasem guvernéra kooptovat ještě jednoho člena. Zatímco guvernér byl jmenován na periodu pěti let, tak ostatní členové měli funkční období šestileté. Pouze mandát, jenž vznikl na základě kooptace byl dvouletý.

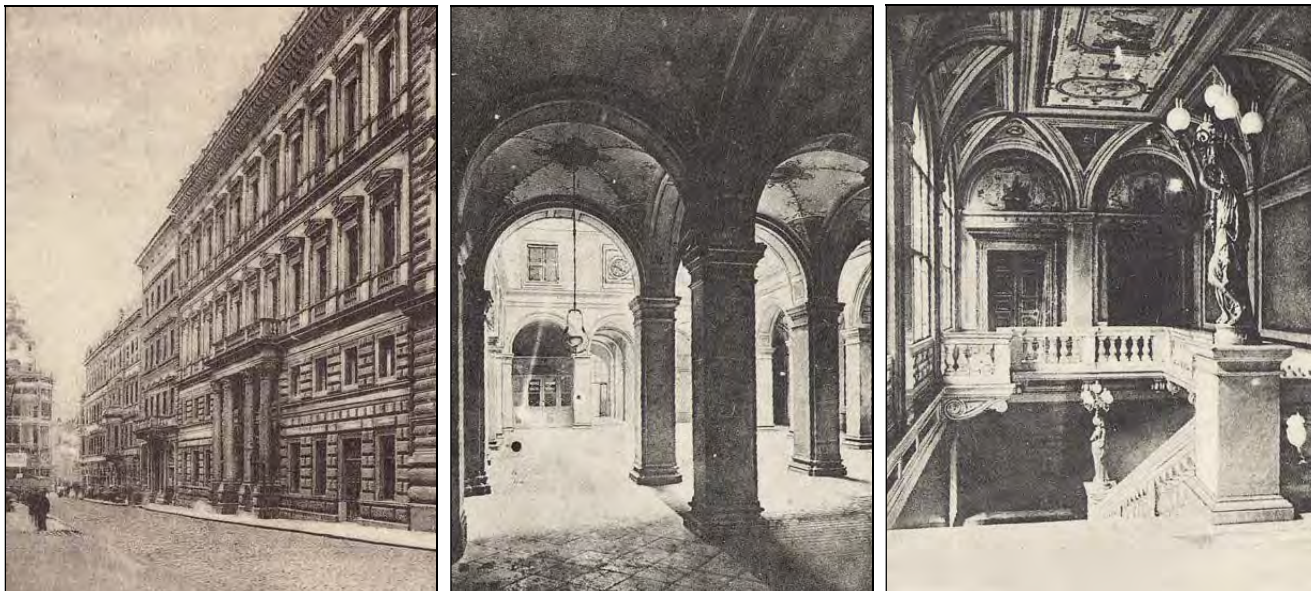
Bankovní radě příslušela správa jmění banky, vedení a dozor nad všemi obchody, které vykonávala. Pro zajištění těchto úkolů disponoval velmi širokými konkrétními pravomocemi, počínaje stanovením podrobných obchodních podmínek či výše úvěrů a rozhodováním o personálních otázkách konče. Dále byla povinna informovat o své činnosti valnou hromadu a na požádání vlády zpracovávat odborná stanoviska o otázkách měnových, státně-úvěrových a jiných. Členové bankovní rady byli rozděleni do tří odborů (valutový, úvěrní a administrativní), jež měly zajišťovat přípravu podkladů pro jednání samotné bankovní rady a podrobně projednávat jednotlivé otázky.²⁰ Předsedové odborů společně s guvernérem tvořili užší výbor, jehož působnost se vztahovala na výkon usnesení bankovní rady. V případě nebezpečí z prodlevy byl oprávněn i samostatně rozhodovat o některých klíčových otázkách (např. o nastavení úrokových sazeb), ale pod podmínkou dodatečného schválení bankovní radou. Výkon rozhodnutí bankovní rady byl svěřen obchodní správě, která jako nejvyšší úřednický

sbor za vedení vrchního ředitele využívala pro jejich řádné splnění ústředí banky a dále síť úřadoven (hlavního ústavu v Praze a filiálék) a poboček.

Nejvyšším kontrolním orgánem Národní banky Československé byl revidující výbor, který tvořilo pět členů volených valnou hromadou akcionářů na dobu pěti let. Prováděl revize bankovního jmění, stavu obchodů a závěrečných účtů banky a v případě potřeby mohl požadovat svolání mimořádné valné hromady. Jednou za čtvrt roku (v březnu, červnu, září a prosinci) byli jeho členové povinni zúčastnit se jednání bankovní rady.

Personální složení bankovní rady a revidujícího výboru Národní banky Československé vyplývalo z myšlenky o zastoupení jednotlivých složek československého hospodářského života. V bankovní radě proto zasedali z volených členů tři reprezentanti průmyslu (jeden z nich byl německé národnosti), dva zemědělství (a zemědělského družstevnictví) a jeden ze záložen Schulze-Delitzschova typu. Množství mandátů u volených členů vyplynulo z rozsahu držby podílů v NBČ. Prezidentem jmenovaní členové pak byli představiteli spořitelnictví, veřejných bank (resp. bank vůbec) a dělnického družstevnictví. Kooptovaný člen bankovní rady měl zastupovat zájmy slovenských hospodářských kruhů. V revidujícím výboru pak mělo dva reprezentanty lidové peněžnictví (spořitelnictví a občanských záložen) a po jednom zemědělství, živnostnictvo a průmysl.

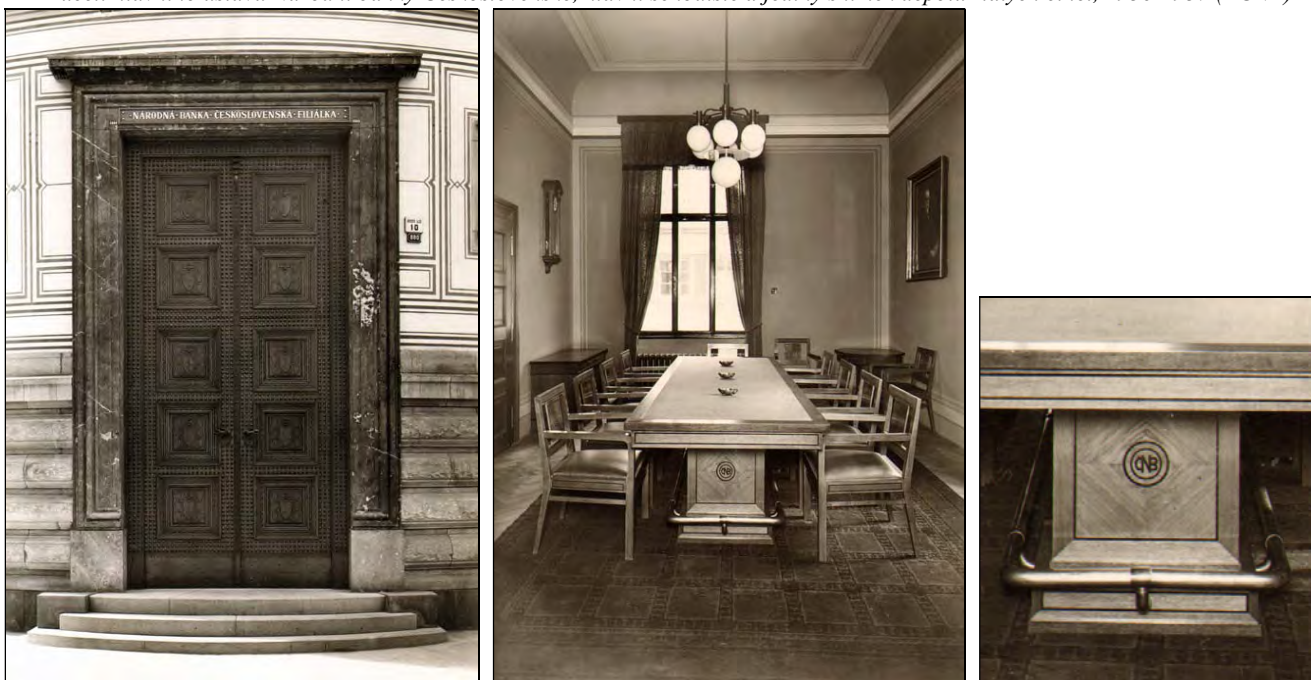
²⁰ Působnost odborů bankovní rady byla následující: Valutový odbor se věnoval otázkám měnového kurzu a zahraničních hospodářských vztahů; Úvěrní odbor se zabýval problematikou poskytování úvěrů a náplň činnosti Administrativního odboru představoval tisk bankovek (agenda Tiskárny bankovek), personální otázky, bankovní výstavba apod.

Filiálka Rakousko-Uherské banky v Praze v Bredovské ulici se stala hlavním ústavem Národní banky Československé (MCP, P2039 detail)

Průčelí hlavního ústavu Národní banky Československé, hlavní schodiště a jediný snímek depotu zlatých cihel, 1936-1937 (AČNB)

Průčelí filiálky Národní banky Československé v Banské Bystrici a fotografie zdejší zasedací místnosti. Celá budova byla projektována na zakázku, včetně uměleckých detailů a nábytku. Vpravo výřez s detailem stolu s intarzovanými počátečními písmeny názvu banky. Snímky pocházejí ze souboru detailů stavby po prof. ing. arch. Ladislavu Skřivánkovi, projektantovi budovy, 1932 (MCP, sbírka P, nezpracováno)

Filiálka v Banské Bystrici, bankovní dvorana s přepážkami pro obecnstvo a záběr na část vyhrazenou pro úředníky banky, 1932 (MCP)

Filiálka Banská Bystrica, 1936 (MCP, P2167) Filiálka Bratislava, 1938 (1939-1945 Národní banka Slovenska) (MCP, P1591)

Filiálka České Budějovice, původně Rakousko-uherská banka, 1919 (MCP, P1460) Filiálka Dvůr Králové nad Labem, 1922 (MCP, P1695)

Filiálka Hradec Králové, 1935 (MCP, P0397)

Filiálka Jablonec nad Nisou, 1938 (MCP, P1612)

Filiálka Karlovy Vary, kolem roku 1930 (AČNB, NBČ16611)

Filiálka Kolin, dříve Rakousko-Uherská banka, 1910 (MCP, P2184)

Filiálka Krnov, 30. léta 20. století (AČNB, NBČ16614)

Filiálka Liberec, 20-30. léta 20. století (AČNB, NBČ16615)

Při každé úřadovně (hlavním ústavu či filiálce) působil dále sbor censorů, jehož členové byli jmenováni bankovní radou z osobností místního hospodářského života na dobu šesti let. Jednalo se o instituci, která působila již v době Rakousko-uherské banky a jejím úkolem bylo posuzovat kvalitu (bonitu) směnek podávaných k eskontu. Kromě toho měl i funkci důvěrnickou, neboť byl oprávněn tlumočit hospodářské potřeby přání svého regionu, resp. bankovního obvodu bankovní radě. Naopak filiálka od jeho členů získávala potřebné informace o stavu místních firem a podnikání vůbec.²¹

Mluvčím a zástupcem akcionářů byla valná hromada, která byla oprávněna rozhodovat o zvýšení či snížení akciového kapitálu, o udělení absolutoria bankovní rady a revidujícího výboru či provádět volby členů těchto orgánů. Náleželo jí také rozhodnutí o případné likvidaci společnosti. Na jednání valné hromady se mohli zúčastnit pouze majitelé alespoň deseti akcií. Počet akcií však neovlivňoval množství hlasů, neboť každý akcionář mohl mít nanejvýš jeden hlas (včetně československého státu).

Na činnost banky dohlížel stát prostřednictvím vládního komisaře (a jeho zástupce), kterého jmenovala vláda z úředníků ministerstva financí. Měl za úkol sledovat činnost banky a zejména, jakým způsobem plní ustanovení platných zákonů a stanov, a zda jsou respektovány zájmy státu. Z tohoto titulu se mohl účastnit jednání bankovní rady s právem hlasu poradního. V případě nesouhlasu s usneseními statutárních orgánů banky byl oprávněn jejich usnesení pozastavit a dokonce předložit vládě. Pokud by nedošlo mezi vládou (státem) a bankou k dohodě na sporné otázce, mělo být rozhodnutí svěřeno do rukou pětičlenného rozhodčího soudu.²²

II.

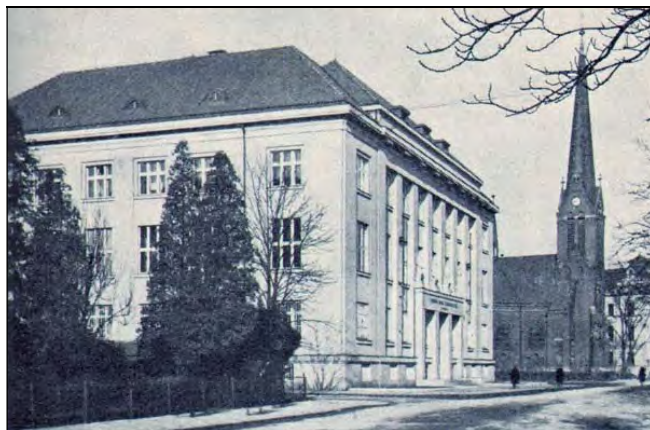
Národní banka Československá vznikla v období hospodářské konjunktury 2. poloviny 20. let minulého století. Úspěchy českého exportu v cizině a růst devizových rezerv, ať již ve formě zlata či hodnotných deviz, vybízely k úvahám o připoutání československé měny ke zlatu. Prvním krokem bylo zrušení devizové vázanosti, ke kterému došlo vydáním vládního nařízení č. 209/1928 Sb. z. a n., kterým se provádějí některá ustanovení zákona ze dne 14. prosince 1923, č. 7 Sb. z. a n. z roku 1924, o ochraně československé měny a oběhu zákonných platidel. Logicky následujícím krokem bylo uvedení československé koruny do vztahu ke zlatu. Pro rozhodování o vhodném termínu se nakonec stalo klíčovým vytvoření Banky pro mezinárodní platby (Bank for International Settlement), neboť dle zpráv z ciziny se na jejím akciovém kapitálu směly podílet jen cedulové banky se stálohodnotnou měnou, tj. krytou zlatem. Z tohoto důvodu připoutalo 7. listopadu 1929 opatření Stálého výboru č. 166/1929 Sb. z. a n., o konečné úpravě československé měny, československou korunu ke zlatu, kdy 1 Kč se měla napříště rovnat 44,58 mg ryzího zlata. Přestože tento předpis určil Národní bance Československé povinnost směňovat bankovky za zlato, zároveň tento požadavek odsunul až na dobu, kdy k tomu budou vhodné podmínky, jež mělo určit vydání zvláštního vládního nařízení.

²¹AČNB, NBČ/796/1, Rejstříky služebních předpisů a sbírky služebních předpisů, sl. Eskont, č. 8 – tisk č. 113 – Sbor censorů z 27. 7. 1937, k. č. 796.

²²Pětičlenný rozhodčí soud se měl skládat po dvou členech ze zástupců vlády a banky, pátý člen (předseda) měl být jmenován společným rozhodnutím. V případě neshody na tomto jménu byl pak jeho výběr svěřen losu. Ostatní soukromoprávní spory mezi státem a bankou byl oprávněn rozhodovat vrchní zemský soud v Praze.

Filiálka Mladá Boleslav, dříve Rakousko-uherská banka, 1916 (MCP, P2184)

Filiálka Olomouc, 1936 (MCP, sbírka AQ, nezpracováno)

Filiálka Opava, foto z konce 20. let 20. století (AČNB, NBČ16621)

Filiálka Ostrava, tehdy ještě Moravská Ostrava, 1935 (MCP, P2057)

Původní filiálka Rakousko-uherské banky v Plzni, 1910 (MCP, P0777)

a novostavba vlastního paláce filiálky Plzeň, 1932 (MCP, P1132)

Filiálka Podmokly, dnes součást Děčína, 1915 (MCP, P2142)

Filiálka Prostějov ještě před vznikem NBČ, 1922 (MCP, P1216)

Filiálka Tábor byla slavnostně otevřena 19. 10. 1930 (MCP, P1181)

Filiálka Teplice-Šanov, asi 1928 (AČNB, NBČ16626)

Filiálka Trutnov, 1937 (AČNB, NBČ16627)

Filiálka Uherské Hradiště, 1930 (MCP, P0839)

Filiálka Užhorod na Podkarpatské Rusi, 1937 (MCP, P2246)

Filiálka Varnsdorf, 30. léta 20. století (AČNB, NBČ16630)

Filiálka Žatec, do roku 1938 (AČNB, NBČ16631)

Filiálka Žilina, 1936 (MCP, sbírka AQ, nezpracováno)

JUDr. Ladislav František Dvořák
guvernér NBC 1939-1945
(*31.5.1888 - † 1.5.1953)

Ing. dr. tech. Vladislav Brdlík
(*26.7.1879 - † 28.1.1964)

JUDr. František Xaver Hodáč
(*21.8.1883 - † 10.3.1943)

Robert Mandelík
(*18.10.1875 - † 31.3.1946)

JUDr. Hanuš Ringhoffer
(*3.1.1885 - † 31.12.1946)

Prof. Alois Vlk
(*30.1.1856 - † 11.10.1927)

Emil Lustig
(*28.6.1883 - † 17.1.1962)

Zásadní výzvu představovala pro Národní banku Československou Velká hospodářská krize. Finanční krize ve Spojených státech amerických a později v Německu a Rakousku, suspenze zlatého standardu Velkou Británií a následně problémy československého hospodářství oživily diskusi o adekvátnosti zvolené měnové parity. Přestože se vedení banky pokoušelo prostřednictvím úvěrových nástrojů nastartovat proces vnitřní devalvace, deflační politika nakonec narazila na své limity. Snaha o ochranu měny vedla mimo jiné v roce 1931 k opětovnému zavedení devizové vázanosti (vládní nařízení č. 152/1931 Sb. z. a n., kterým se provádějí některá ustanovení zákona ze dne 14. prosince 1923, č. 7 Sb. z. a n. z r. 1924, o ochraně československé měny a oběhu zákonných platidel). Nedostatečná účinnost dosavadních měnových opatření, kdy se nedařilo zastavit hluboký pokles cen, nakonec vedlo vládu k rozhodnutí provést měnovou devalvaci (zákon č. 25/1934 Sb. z. a n., kterým se mění nebo doplňují některá ustanovení jednak opatření Stálého výboru ze dne 7. listopadu 1929, č. 166 Sb. z. a n., o konečné úpravě československé měny, jednak zákona ze dne 14. dubna 1920, č. 347 Sb. z. a n., o akciové bance cedulové). Došlo k ní 17. února 1934. Nová parita byla určena vztahem, kdy 1 Kč se rovnala 37,15 mg ryzího zlata. Vítězství devalvační politiky přineslo i změnu na postu guvernéra, kdy JUDr. Viléma Pospíšila, zastávající rašínovské měnové koncepce, nahradil JUDr. Karel Engliš. První devalvace československé koruny je vnímána jako významný přerod v měnové politice od konzervativní metalistické k modernější ovlivněné soudobými zejména anglosaskými názory na význam cenové stability. Odhodnocení francouzského franku, jež způsobilo rozpad tzv. zlatého bloku, v roce 1936 přivedlo vládu k dalšímu snížení zlatého obsahu československé koruny tak, aby zůstala zachována konkurenceschopnost československého exportu, nově tedy 1 Kč představovala hodnotu 31,21 mg ryzího zlata.²³

Těživé podmínky Mnichovské dohody a vídeňské arbitráže dolehly i na cedulový ústav. Vedle postoupení části filiálky a poboček Německé říšské banky musela také odevzdat relevantní zlaté krytí na stažené bankovky z tohoto území. Zároveň správa československé měny musela reflektovat změněné státoprávní poměry a požadavky Slováků a Rusínů na rovnoprávné zastoupení ve správních orgánech. Výsledkem bylo vydání vládního nařízení č. 16/1939 Sb. z. a n., kterým se mění označení měnové jednotky ve zkratce a některá ustanovení o Národní bance Česko-Slovenské, jež nahradilo původní zkratku „Kč“ československé (nově česko-slovenské) koruny novým označením „K“ a upravilo název instituce na Národní banku Česko-Slovenskou. Bankovní rada se nově rozšířila na dvanáct (guvernér a jedenáct členů bankovní rady) a revidující výbor na šest členů. Nařízení sice konkrétně nestanovilo, že tyto mají být určeny pro slovenské zástupce, nicméně se to předpokládalo. Obdobně se Slovák měl stát jedním ze dvou náměstků guvernéra, tzn. viceguvernérem. Stejně tak i úprava počtu zástupců vládního komisaře v bance byla motivována snahou dát Slovákům podíl na kontrole banky. Stanovený národnostní klíč se uplatnil při nových volbách na valné hromadě den 25. února 1939, a to navzdory tomu, že slovenské subjekty vlastnily pouhých 2.500 akcií, což představovalo pouze o něco více než 2% akciového kapitálu Národní banky Česko-Slovenské. Dokončení celého procesu však předstihlo vyhlášení Slovenského státu a následně okupace českých zemí nacistickým Německem.

²³ Na základě zákona č. 262/1936 Sb. z. a n., o nové úpravě čsl. měny byla vláda zmocněna určit zlatý obsah koruny na úrovni 30,21 – 32,21 mg ryzího zlata. Konečný poměr pak stanovilo vládní nařízení č. 263/1936 Sb. z. a n., kterým se stanoví přesně hodnota koruny čsl. v poměru ke zlatu, a to ve výši 31,21 mg ryzího zlata za 1 Kč.

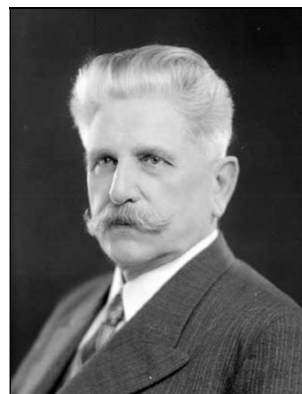
JUDr. Emil Roos
(*30.7.1868 - † 16.3.1934)

Ladislav Smělý
(*22.1.1880 - † ?)

JUDr. Ludovít Medvecký
(*28.7.1878 - † 26.3.1954)

JUDr. Matej Metod Bella
(*7.12.1869 - † 26.11.1946)

Německá armáda dorazila 15.3.1939 na pražské Příkopy

Prof. JUDr. Karel Engliš
guvernér NBČ 1934-1939
(*17.8.1880 - † 13.6.1961)

Okupace českých zemí nacistickým Německem a následně vytvoření Protektorátu Čechy a Morava mělo okamžitý vliv i na cedulový ústav. Již 16. března 1939 převzal dohled nad bankou pověřenec Německé říšské banky (der Sonderbeauftragte der Deutschen Reichsbank bei der National Bank für Böhmen und Mähren), který současně vykonával své kompetence i z pozice jednoho z organizačních útvarů Úřadu říšského protektora. Pro zajištění její kontroly a zároveň i koordinace s hospodářskou politikou říše byl do ní později dosazen také zástupce říšského ministerstva hospodářství. Nastalé situaci musel odpovídat i nový název - Národní banka pro Čechy a Moravu. Změnu vycházející z výnosu říšského vůdce a kancléře Adolfa Hitlera kodifikovalo vládní nařízení č. 96/1939 Sb. z. a n. o zastavení působnosti Národní banky Česko-Slovenské na území mimo Protektorát

Čechy a Morava. Právní úprava akcentovala ustavení Slovenského státu, když působnost protektorátního cedulového ústavu omezila se zpětnou platností k 13. březnu 1939 jen na území Protektorátu Čechy a Morava. Následně byla provedena rozluka měny a vzájemné vypořádání pohledávek a závazků mezi oběma zeměmi, resp. jejich centrálními bankami.²⁴

Vedle vnuceného dohledu se postupně prosazoval vliv německé okupační moci i v samotných orgánech banky. Bankovní radu, kterou vedl guvernér JUDr. František Ladislav Dvořák, doplnily osoby německé národnosti exponované v nacistických mocenských strukturách. Stejně tak i nacionálně němečtí úředníci získali významné pozice v obchodní správě.

Měnová politika banky se musela podřídit požadavkům Velkoněmecké říše. Ta si nejprve nadiktovala neadekvátní měnový kurz 10 K za jednu říšskou marku. Včleněním Protektorátu do říšského celního území, ke dni 1. října 1940, pak koruna poklesla jen na úroveň jejího nominálního zlomku. Kromě nadhodnoceného kurzu marky byla zavedena série opatření, které ve svých důsledcích odsávaly z Národní banky pro Čechy a Moravu a celého Protektorátu finanční prostředky. Podřízenost vyjadřovalo i postupné oddisponování protektorátních zlatých rezerv do Berlína.

I v tomto pro centrální banku nejtěžším období se však nemálo z jejich zaměstnanců neváhalo postavit do služeb odboje a odmítlo se stát jen pasivními vykonavateli příkazů okupantů. Svou činností pomáhali perzekuovaným rodinám českých odbojářů a zároveň se snažili zeslabit negativní účinky inflační měnové politiky Velkoněmecké říše. S největší mírou utajení také připravovali cedulovou banku na dobu po válce tak, aby mohla efektivně podporovat obnovu československého hospodářství.

Po obnovení Československa bylo nutné opět sjednotit správu měny. Nejprve byly likvidovány dřívější oblasti říšské marky a pengö, a filiálkovou síť Říšské banky německé a Maďarské národní banky převzaly Národní banka a Slovenská národní banka. Do čela obou ústavů jmenovala vláda ČSR, resp. sbor pověřenců, tzv. dočasné správy. Klíčovou z nich byla pětičlenná dočasná správa v Praze, která se záhy rozšířila o dva slovenské představitele, čímž byla zahájena příprava na spojení obou ústavů.

²⁴ V rámci procesu rozdělení aktiv a pasiv bývalé cedulové banky vyčísli slovenská strana svůj požadavek na zlato a devizy ve výši 389,627 milionu korun. Záhy však byla zklamána německým postojem, který sledoval zájmy Protektorátu, resp. své vlastní. Výsledkem jednání byla dohoda ze dne 14. července 1939, podle níž měla Slovenská národní banka obdržet od Národní banky pro Čechy a Moravu 4,5% dluhopisy v hodnotě 341.631.000 K a dále jí mělo být postupně uvolněno 100.000.000 K v hodnotných devizách, za něž měly být zpětně vykoupeny dluhopisy ve stejné hodnotě. V případě 4,5% dluhopisů se jednalo o cenné papíry, jejichž emitentem byla Německá říše a které si odkoupila protektorátní banka od říšské v poměru 100 K za 8,53 RM. Dluhopisy, jež měly Slovensku dlouhodobě zůstat, byly v částce 241.631.000 K. Blíže k této otázce srov.: Michal Schvarc, Vznik Slovenskej národnej banky a Nemecko. (K niektorým otázkam německého zasahovania do procesu konštituovania slovenského cedulového ústavu v roku 1939), in: František Chudják (ed.), Centrálné bankovníctvo ..., s. 133-135.

Doprava nových bankovek z Anglie, 1945

Počítání a třídění bankovek v Národní bance Československé, 1945

*JUDr. Jaroslav Nebesář
poslední guvernér NBČ 1948-1950
(*31.7.1882 - † 19.4.1958)*

*JUDr. Otakar Pohl
generální ředitel SBČS
(*11.10.1914 - † 9.4.1986)*

Státní bankou však Národní banka Československá existovala i nadále, uvádělo se, že je „v klidu“. V této době pro ni prováděly veškeré účetní operace nejprve Investiční banka, n.p. a později znovuobnovená Živnostenská banka, n.p. K jejímu definitivnímu zrušení se ministerstvo financí rozhodlo až na konci roku 1989, když jí přikázalo od 1. ledna 1990 vstoupit do likvidace. Po jejím provedení vydal konečně ministr financí České a Slovenské Federativní Republiky rozhodnutí o zrušení Národní banky Československé, n.p. ke dni 30. dubna 1990, čímž se její historie po šedesáti čtyřech letech uzavřela.²⁷

Do listopadu 1945 však přetrvávaly dvě měnové oblasti, koruny a slovenské koruny.²⁵ Teprve až na základě dekretu prezidenta republiky č. 139/1945 Sb., o přechodné úpravě právních poměrů Národní banky Československé, bylo obnoveno jednotné měnové teritorium s jedinou Národní bankou Československou, jež měla ústředí v Praze a Oblastní ústav v Bratislavě. Paradoxem však bylo, že zatímco česká část republiky se spravovala podle zákona č. 347 Sb. z. a n. z roku 1920, tak slovenská na základě vládního nařízení č. 44/1939 Sl. z., o Slovenské národní bance. Správu banky nadále vykonávala dočasná správa jmenovaná vládou po dohodě se Slovenskou národní radou.

Samotný dekret hovořil jen „o přechodné úpravě“ právních poměrů cedulové banky, a proto se hned začal připravovat nový zákon. S ohledem na rozpory ve vládní koalici se jej podařilo prosadit až v březnu 1948. Teprve tehdy došlo k vydání nového zákona č. 38/1948 Sb., o Národní bance Československé. Národní banka Československa se stala veřejným státním ústavem, který měl základní kapitál ve výši 500 milionů Kčs. Vedoucím správním orgánem se stala opětně bankovní rada, kterou vedle guvernéra a viceguvernéra tvořilo ještě sedm členů. Oproti dřívější době rozhodující vliv na banku získala vláda. Kromě guvernéra a viceguvernéra, jež jmenoval prezident republiky na její návrh, si vyhradila jmenování ostatních členů. Jejich nominace vycházela z podnětu ministerstva financí. Vliv ministerstva financí se zvýšil i díky ustanovení zákona, že jeden z členů měl být úředníkem ministerstva financí. Obnoven byl i šestičlenný revidující výbor. Významný podíl na rozhodování banky byl zajištěn Slovákům, kteří měli zajištěn post guvernéra či viceguvernéra, dvou členů bankovní rady a tří revidujícího výboru. Po třech letech byla také namísto předsedy dočasné správy obnovena funkce guvernéra, jímž se stal JUDr. Jaroslav Nebesář.

Poválečné období bylo pro Národní banku z hlediska měnové politiky plně výzev. Vrchol představovala měnová reforma z podzimu 1945, na jejímž základě se sjednotilo československé měnové území a oddělila stará inflační měna od nové. Československo také vstoupilo do bretonwoodského měnového systému a byl stanoven fixní měnový kurz (1 USD = 50 Kčs). Postupně se cedulová banka také zapojila do plánovaného hospodářství.

Poválečné období bylo pro Národní banku z hlediska měnové politiky plně výzev. Vrchol představovala měnová reforma z podzimu 1945, na jejímž základě se sjednotilo československé měnové území a oddělila stará inflační měna od nové. Československo také vstoupilo do bretonwoodského měnového systému a byl stanoven fixní měnový kurz (1 USD = 50 Kčs). Postupně se cedulová banka také zapojila do plánovaného hospodářství.

Po komunistickém převratu se vzorem pro československé hospodářství stala sovětská direktivně plánovaná ekonomika. Ta akcentovala od 20. let existenci tzv. monobanky, která spojovala funkce centrálního a komerčního bankovníctví a prováděla kontrolu plnění plánovacího procesu. Přípravné práce ke zřízení její československé varianty probíhaly od druhé poloviny roku 1948. V roce 1950 byl konečně vydán zákon č. 31/1950 Sb., o Státní bance československé, na jehož základě došlo ke spojení čtyř dosud samostatných finančních ústavů – Národní banky Československé, Slovenské Tatrabanky, Živnostenské banky a Poštovní spořitelny. Vzhledem k uplatnění singulární sukcese²⁶ při převzetí práv a závazků bývalých peněžních ústavů

²⁵ K obnově jednotné československé koruny, s označením „Kčs“, došlo 1. listopadu 1945 na základě dekretu prezidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnově československé měny.

²⁶ Princip singulární na rozdíl od univerzální sukcese byl zvolen z toho důvodu, aby se předešlo případným problémům s převodem zejména pohledávek v zahraničí na Státní banku československou. Na jejím základě docházelo k postupnému převodu všech práv a závazků dřívějších peněžních ústavů na Státní banku. Zákon č. 31/1950 Sb., o Státní bance československé, výslovně uváděl, že tento má být realizován podle pokynů ministerstva financí (ustanovení odst. 1 § 2). Z tohoto důvodu také jeho ustanovení odst. 2 § 2 určilo, že „zaniknou dnem, který stanoví ministr financí vyhláškou ve Sbírce zákonů.“

²⁷ Blíže srov. AČNB, archivní fond Státní banka československá, sign.: SVII/a, Korespondence gen. ředitele/předsedy banky, roky 1989 a 1990, Banky - všeobecné.

III.

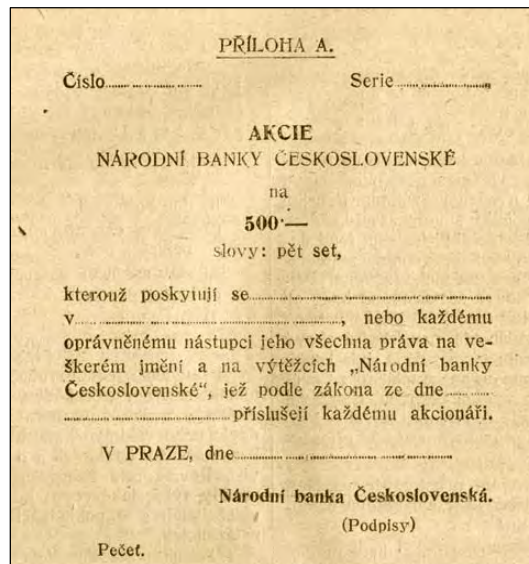
Jak již bylo výše zmíněno, ústřední cedulová banka byla od počátku koncipována jako akciová společnost. Podle původního znění zákona č. 347/1920 Sb. z. a n. měla mít akciový kapitál ve výši 75.000.000 měnových jednotek ve zlatě rozdělených po 500 jednotkách do 150.000 ks akcií. Důvodem zvláštní konstrukce „měnových jednotek ve zlatě“ byla představa, že koruna jakožto papírová měnová jednotka bude nahrazena jinou (tedy nesoucí jiný název), která bude směnitelná za zlato. Ačkoliv novela č. 102/1925 Sb. z. a n. určila za měnovou jednotku bankovek korunu, tak akciový kapitál cedulové banky byl denominován ve zlatých dolarech, aby byla zajištěna stabilita instituce i v době existence papírové měny. Akciová jistina banky byla stanovena na 12 milionů zlatých dolarů rozdělených do 120.000 kusů nedělitelných akcií.²⁸ Každý podíl měl tedy hodnotu 100 USD. Ke změně došlo teprve až v roce 1929, kdy ve smyslu opatření Stálého výboru č. 166/1929 Sb. z. a n. byl akciový kapitál přepočítán na 405 milionů korun, jedna akcie měla pak nově hodnotu 3.375 Kč.

Rubopisem převoditelné akcie zněly na jméno a jejich součástí byl kuponový arch na doručitele a talon. Akcie musely být evidovány v knize akcionářů a změnu majitele schvalovala bankovní rada. Vůči bance byl tedy akcionářem pouze ten, kdo byl zapsán v knize akcionářů.

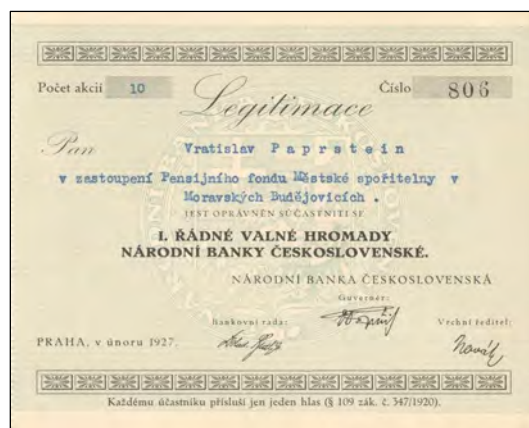
Akciové byly vydány ve čtyřech hodnotách. Zatímco jednotlivé kusy a kumulativní (hromadné) akcie po deseti kusech byly určeny pro soukromé akcionáře, podíly znějící na 600 a 40.000 kusů byly určeny pro československý stát. Jejich číselné pořadí bylo následující: pod čísla 00001 až 48260 se nalézaly akcie jednotlivé po 1 kusu, pod čísla 48261 – 79400 kumulativní akcie po 10 kusech, a pod čísla 79401 až 80000 jedna akcie pro zlatý poklad republiky. Závěrečná číselná řada 81000 – 120000 byla rezervována pro jeden kus třetinového podílu státní správy, tyto akcie byly nepřevoditelné a nezcizitelné.²⁹ Na burze byla samozřejmě možné obchodovat pouze s akciemi čísel 00001-79400, tj. v nominále 7.940.000 USD. Z těchto se však nepředpokládalo, že by se na trhu někdy objevily akcie čísel 00001 – 00015, které byly přiděleny prezidentu republiky Tomáši Garrigue Masarykovi.³⁰

S akciemi, resp. bony na akcie Národní banky Československé se na Pražské burse pro zboží a cenné papíry začalo obchodovat již na počátku prosince 1925. Tehdy však ještě v rámci tzv. exotů. Podle očekávání se tento titul velmi rychle stal vyhledávaným předmětem obchodu. Přestože byl původní přepočítací poměr hodnoty jedné akcie, tzn. 100 USD, stanoven na 3.390 Kč, jejich kurs již 7. prosince 1925 vystoupil na 3.425 Kč.³¹ V březnu následujícího roku pak dokonce dosahoval kurzu mezi 3.800 a 3.850 Kč.³² Oficiálně byly ale její akcie uvedeny na Pražské burse pro zboží a cenné papíry až o rok později, a to dne 21. března 1927, tehdy však již jejich zahajovací kurs činil 5.300 Kč.³³

Za celou dobu svého obchodování dosáhly akcie Národní banky svého maxima v roce 1929, kdy byly obchodovány za 7.100 Kč a naopak minima v roce 1939, a to 2440 Kč. Pokud odhlédneme od minima způsobeného, jež je důsledkem obav vzniklých v důsledku okupace českých zemí nacistickým Německem a následně počátku II. světové války, pak nejnižší kurs bylo možné zaznamenat v roce 1932 (3.900 Kč) v souvislosti s obecným oslabením burzy v důsledku Velké hospodářské krize.³⁴

První akcii určil zákon, k jejímu vydání nikdy nedošlo

Legitimace na I. řádnou valnou hromadu NBC, 1927

²⁸ V případě potřeby zákon umožňoval zvýšit akciový kapitál až do výše 15 milionů USD. K tomu však nikdy nedošlo, neboť v počátku panovala obava, že si cedulová banka nevytvoří takový zisk, který by opravňoval dostatečně zúrokovat podíly, což by vedlo ke snížení atraktivity cenného papíru pro akcionáře, a později za Velké hospodářské krize se stalo důvodem úsilí zbytečně neodnímat kapitálovému trhu finanční prostředky. Původní díkce zákona č. 347/1920 Sb. z. a n. přisuzovala státu 50.000 kusů akcií. Po změně měnové jednotky v novele zákona byl snížen tento objem na 40.000 kusů, respektoval se tak třetinová účast státu na akciovém kapitálu (s možným zvýšením vždy o jednu třetinu nově vydaných akcií). Blíže srov.: Břetislav Palkovský, Národní banka Československá ..., s. 170.

²⁹ AČNB, NBČ/185/1, Výměna akcií, Dopis Hlavního ústavu NBČ na Tiskárnu bankovek z 10. 2. 1941, k. č. 185. Jednotlivé pláště akcií byly rozděleny do 3 sérií. Série A pro jednotlivé kusy (celkem 48.260 ks.), série B pro kumulativní akcie po 10 kusech (celkem 3.114 ks.) a série C pro státní úpisy ve formě vlastní a zlatého pokladu (2 kusy).

Původně uvažované rozložení, podle něhož měla být čísla 1 – 50.000 vyhrazena pro kumulativní akcie a 50.001 – 79.400 pro jednotlivé kusy, se opustilo vzhledem k symbolické podobě přidělu pro prezidenta Masaryka. AČNB, NBČ/198/1, Záležitosti týkající se úpisu a přidělu akcií, Směrnice a poznámky, Poznámky Augustina Nováka z 15. 12. 1925 ohledně knihy akcionářů, k. č. 198.

³⁰ AČNB, NBČ/202/1, Úpisování akcií - rozvrhy, složka Živnostenská banka, č. 165, k. č. 202.

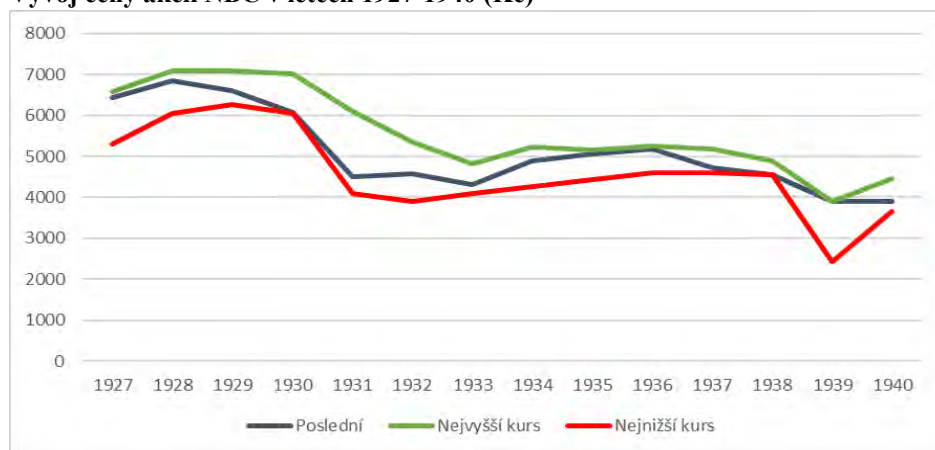
³¹ AČNB, archivní fond Živnostenská banka (dále jen ŽB), ŽB/449, Kniha výstřížků k otázce Národní banky Československé, Akcie československé cedulové banky na Pražské peněžní burse mezi exoty, s. 92.

³² Tamtéž, O zavedení akcií, in: Národní listy z 26. 3. 1926, s. 114–115.

³³ Československé burzovní papíry 1927–1928, Praha 1927, s. 86–91.

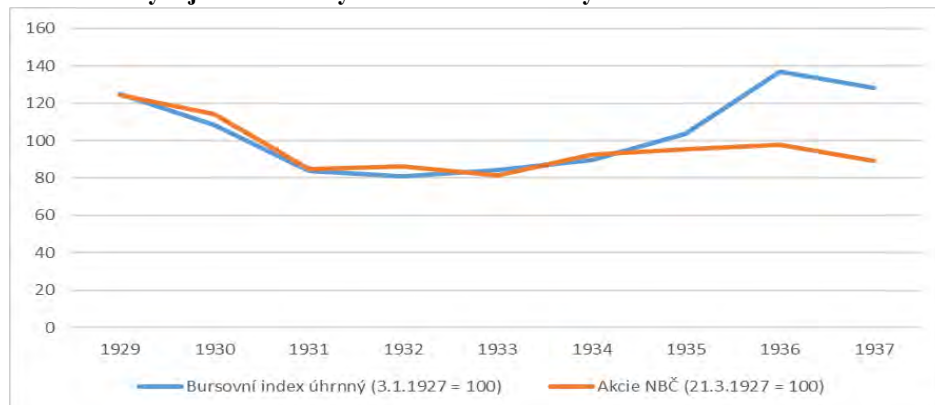
³⁴ Blíže k vývoji burzy srov.: Karel Berentzwiller, Bursa, in: Deset let Národní banky Československé, Praha 1937, s. 414–419.

Vývoj ceny akcií NBČ v letech 1927-1940 (Kč)³⁵

Nepochybně pozoruhodné je sledovat vývoj hodnoty podílů cedulového ústavu s ostatními tituly obchodovanými na Pražské burse pro zboží a cenné papíry v letech 1927-1937. Pokud porovnáme index ceny akcií Národní banky, kdy kurs z 21. 3. 1927 je uvažován jako 100, a úhrnný bursovní index (hodnota z 3. ledna 1927 je 100), pak docházíme k závěru, že vývoj kurzu Národní banky až do roku 1934 s drobnými odchylkami zpravidla sledoval obecný vývoj ostatních hodnot. Teprve až v roce 1935 se oba indexy začínají významněji oddělovat se zřetelnou tendencí k posílení ostatních titulů, a to zejména obchodních a průmyslových, na trhu.

Porovnání vývoje indexu ceny akcií NBČ a hodnoty úhrnného bursovního indexu (1929-1937)³⁶

Je zřejmé, že kromě počátečního období, které náleží do období konjunktury, akcie Národní banky nepodléhaly tak vysokým fluktuacím, jako jiné cenné papíry, a především akcie. Důvodem byla nepochybně struktura akcionářů, mezi něž patřily spíše konzervativněji zaměřené zájemci, ať již z peněžních, průmyslových nebo obchodních kruhů či soukromníků. Je však nutné dodat, že právě tyto skupiny výrazně podpořila již repartice akcií v roce 1925.

Přestože ve středu 21. září 1938 byla Pražská burza pro zboží a cenné papíry na přechodnou dobu uzavřena, obchodování s akciemi, včetně Národní banky Československé a později Národní banky pro Čechy a Moravu, zcela neutichlo, neboť se uskutečňovalo pod dozorem úředních sensálů v podobě tzv. soukromého obchodu akciemi. Po skončení II. světové války bylo nakládání s akciemi direktivně vymezeno v oddílu III. dekretu prezidenta republiky č. 95 Sb. ze dne 20. října 1945, o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů. Na jeho základě musely být všechny cenné papíry do 15. listopadu 1945 (pro mimoevropské země do konce února 1946) přihlášeny. V krátkém sledu poté vydaný dekret prezidenta republiky č. 102/1945 Sb., o znárodnění akciových bank, se však Národní banky Československé nedotkl, neboť ji ve svém ustanovení § 35 z jeho rozsahu výslovně vyjmul.

Změna nastala teprve až na základě zákona č. 38/1948 Sb., o Národní bance Československé, který přinesl její znárodnění. Akcionáři však měli být náležitě odškodněni, neboť ustanovení § 40 zaručovalo jejich vlastníkům právo na náhradu od státu ve výši její hodnoty, přičemž způsob provedení měl být stanoven vládou na návrh ministra financí. Zákon také vztáhl na cedulovou banku účinnost ustanovení § 3 dekretu prezidenta republiky č. 102/1945 Sb. ze dne 24. října 1945, o znárodnění akciových bank, jenž přesně stanovoval, komu přísluší náhrada za akcie.

³⁵ Zpracováno dle Československé burzovní papíry 1927-1928, Praha 1927, s. 90; Československé burzovní papíry 1930-1931, Praha 1930, s. 119 a Pražské burzovní papíry 1940-41, Praha 1940, s. 113.

³⁶ Vlastní výpočty dle Československé burzovní papíry 1927-1928, Praha 1927, s. 90; Československé burzovní papíry 1930-1931, Praha 1930, s. 119 a Pražské burzovní papíry 1940-41, Praha 1940, s. 113 a statistik uveřejněných ve Zprávách Národní banky Československé za léta 1929-1938 (Zprávy Národní banky Československé, 1929-1938, Praha 1929-1938).

Index cen akcií Národní banky Československé byl sestaven na základě posledních kursů za daný rok, zatímco pro úhrnný index bursovních hodnot byla využita data stejnojmenného indexu za poslední měsíc v roce.

IV.

Své významné postavení demonstrovala Národní banka Československá také prostřednictvím výtvarného pojetí svých akcií. Jejich grafické ztvárnění svěřila prof. Aloisu Mudruňkovi, který se současně věnoval vytvoření nové dvacetikorunové bankovky. Ten již v květnu 1925 připravil náčrt včetně detailní skici figurální části návrhu vycházející z díla Josefa Mánesa.³⁷ V průběhu července téhož roku byla pak připravena kompletní studie její podoby a následně zadána k realizaci.³⁸ Zatímco v září byly připraveny ochranné prvky ve formě giloší, tak v říjnu 1925 byla hotová rozkresba pro rytinu. Finální verze rytiny byla dokončena v březnu 1926.³⁹

Pravděpodobně z nedostatku vlastních kapacit v souvislosti s dokončováním emise nových dvacetikorunových bankovek svěřila následně banka přípravu barevných vzorů podtisku na akcie České grafické Unii, jejíž zaměstnanci měli velké zkušenosti v oblasti ceninového tisku.⁴⁰ Zde byly také provedeny barevné zkoušky a schváleny nátisky pláště na akcie. Tisk pláště akcií, pro něj bylo rezervováno 61.998 archů papíru, byl následně zahájen ve středu 13. října 1926.⁴¹ Po prvních zkušebních tiscích se však ukázal problém se zvoleným papírem. Ten se totiž ukázal příliš silný na to, aby Česká grafická Unie mohla provést měditisk. Proto se výroba přesunula na firmu A. Haase sídlící v Anenském dvoře, jež dlouhodobě spolupracovala nejprve s Bankovním úřadem ministerstva financí a pak Národní bankou Československou na tisku papírových platidel.⁴² Došlo tak k výraznému zpoždění tisku a hotové pláště mohly být dodány bance k distribuci akcionářům teprve až na konci prosince 1926.⁴³

Celkově bylo vytištěno 51.376 kusů akcií v šesti typech, což bylo dáno jednak druhem akcie (individuální, hromadná – běžná, státní úpis a Zlatý poklad republiky) a jednak jazykovou formou (v češtině a slovenštině). Pláště se lišily i barvou, když hromadné byly vytištěny v hnědé a jednotlivé v modré. Vzhledem k tomu, že z kumulativních slovenských bylo vydáno pouhých 88 kusů, pak odhlédneme-li od dvou státém vlastněných akcií, tyto jsou z hlediska sběratelského nepochybně nejcennějšími.

Přehled typů emise akcií NBČ z roku 1926⁴⁴

Typ	kusů	číselná řada
Jednotlivé české	46 363	00001 - 46363
Jednotlivé slovenské	1 897	46364 - 48260
Kumulativní slovenské	88	48261 - 49140
Kumulativní české	3 026	49141 - 79400
Zlatý poklad ČSR (600 ks)	1	79401 - 80000
Státní podíl (40.000 ks)	1	80001 - 120000

Detail rytiny akcií emise 1926 a s úpravou znaku v roce 1941 (MCP)

Akcii dominuje postava sv. Jiří na koni, který bojuje

s drakem. Na pozadí se nalézá postava princezny a románské rotundy sv. Jiří na hoře Říp. Výjev je modifikací díla „Prapor Jednoty Říp“ od Josefa Mánesa, který vytvořil v roce 1864 pro kulturní spolek Jednota Říp v Roudnici nad Labem.⁴⁵ Jediný rozdíl mezi obrazem z akcie a na praporu lze nalézt v pravém dolním rohu, kde původní znak města Roudnice nad Labem

Původní Prapor Jednoty Říp od Josefa Mánesa, 1864

Rytina provedená na emisi z roku 1926 (MCP)

³⁷ Tiskárna státovek Bankovního úřadu ministerstva financí měla již zkušenosti s rytím podle Mánesových předloh, například v roce 1925 připravila rytecký přepis jeho portrétu „Josefina“. AČNB, NBČ/32/7, Protokol o schůzi Bankovního výboru BUMF z 26. 5. 1925, Příloha K - Tisk státovek v květnu 1925 z 26. 5. 1925, k. č. 32.

I v pozdější době byla v Tiskárně státovek a později Tiskárně bankovek oblíbená rytecká práce na základě děl Josefa Mánesa. Srov. např.: AČNB, NBČ/25/2, Protokol o schůzi Bankovního výboru BUMF z 25. 9. 1925, Příloha H - Tisk státovek v září 1925 z 25. 9. 1925, k. č. 25 a Tamtéž, NBČ/16/3, Protokol o schůzi bankovní rady NBČ z 25. 5. 1926, Příloha E - Tisk bankovek v květnu 1926 z 25. 5. 1926, k. č. 16.

³⁸ AČNB, NBČ/32/9, Protokol o schůzi Bankovního výboru BUMF z 24. 7. 1925, s. 12, k. č. 32.

³⁹ AČNB, NBČ/25/2, Protokol o schůzi Bankovního výboru BUMF z 25. 9. 1925, Příloha H - Tisk státovek v září 1925 z 25. 9. 1925, k. č. 25; NBČ/25/3, Protokol o schůzi Bankovního výboru BUMF z 24. 10. 1925, Příloha G - Tisk státovek v říjnu 1925 z 23. 10. 1925, k. č. 25 a NBČ/25/8, Protokol o schůzi Bankovního výboru BUMF z 26. 3. 1926, Příloha H - Tisk státovek v březnu 1926 z 26. 3. 1925, k. č. 25.

⁴⁰ AČNB, NBČ/16/6, Protokol o schůzi bankovní rady NBČ z 24. 8. 1926, Příloha F - Tisk bankovek v srpnu 1926 z 24. 8. 1926, k. č. 16.

⁴¹ AČNB, NBČ/16/8, Protokol o schůzi Bankovního výboru BUMF z 26. 10. 1926, Příloha G - Tisk bankovek v říjnu 1926 z 24. 10. 1926, k. č. 16.

Členům bankovní rady Národní banky Československé představil vrchní ředitel Augustin Novák finální podobu akcie dne 11. 10. 1926. NBČ/3/6, Protokol o schůzi užšího výboru bankovní rady NBČ z 11. 10. 1926

⁴² AČNB, NBČ/16/9, Protokol o schůzi bankovní rady NBČ z 24. 11. 1926, Příloha CH - Tisk bankovek v listopadu 1926 z 24. 11. 1926, k. č. 16.

Přestože byla České grafické Unii odebrána zakázka na tisk pláště, tak naopak v ní pokračoval tisk kuponových archů. AČNB, NBČ/16/10, Protokol o schůzi bankovní rady NBČ z 20. 12. 1926, Příloha CH - Tisk bankovek v prosinci 1926 z 20. 12. 1926, k. č. 16.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Sestaveno dle AČNB, NBČ/16/10, Protokol o schůzi bankovní rady NBČ z 20. 12. 1926, Příloha CH - Tisk bankovek v prosinci 1926 z 20. 12. 1926, k. č. 16.

Akcie Národní banky Československé na 100 zlatých \$, vydaná v Praze 1. dubna 1926, série A, česká verze (MCP, A0234)
 Akcie nesou tištěné podpisy guvernéra JUDr. Viléma Pospíšila, člena bankovní rady JUDr. Emila Roose a vrchního ředitele Augustina Nováka. Číslovány byly knižtiskem v pětimístném tvaru čísel. Pro nejvyšší akcii byl asi použit šestimístný číslovač, ale jelikož se tato akcie nedochovala s čísly (pouze blankety), nelze jednoznačně doložit.

Akcie Národní banky Československé na 100 zlatých \$, vydaná v Praze 1. dubna 1926, série A, slovenská verze (MCP, A0235)

⁴⁵ U příležitosti 150. výročí vzniku praporu uspořádala Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem výstavu za odborného vedení Niny Michlovské „Mánesův Prapor Jednoty Říp v Roudnici nad Labem (150 let od jeho vzniku)“. K historii praporu a této výstavě blíže srov. např.: <http://new.galerieroudnice.cz/blog/?p=656> a [http://new.galerieroudnice.cz/tiskova-zprava-k-vystave-manesu-v-prapor-jednoty-rip-v-roudnici-nad-labem-\(150-let-od-jeho-vzniku\).html](http://new.galerieroudnice.cz/tiskova-zprava-k-vystave-manesu-v-prapor-jednoty-rip-v-roudnici-nad-labem-(150-let-od-jeho-vzniku).html).

Kumulativní akcie Národní banky Československé na 1.000 zlatých \$, vydaná v Praze 1. dubna 1926, série B, česká verze (SOA Praha)

Kumulativní akcie Národní banky Československé na 1.000 zlatých \$, vydaná v Praze 1. dubna 1926, série B, slovenská verze (SOA Praha)⁴⁶

⁴⁶ Po vydání emise v roce 1941, došlo k částečnému provedení výměny akcií. Nikdy nedošlo k výměně všech původních akcií za nové a výměna probíhala až do roku 1945, kdy byly akcie majiteli uloženy do povinné úschovy podle dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů. Na dochovaných exemplářích je např. jasné, že z původních 88 ks kumulativních akcií po 10 akciích byla většina vyměněna. Dochovalo se tak pouze 12 kusů. U dalších 15 kusů nelze ověřit, zda došlo k výměně či ne, protože exempláře zcela chybí.

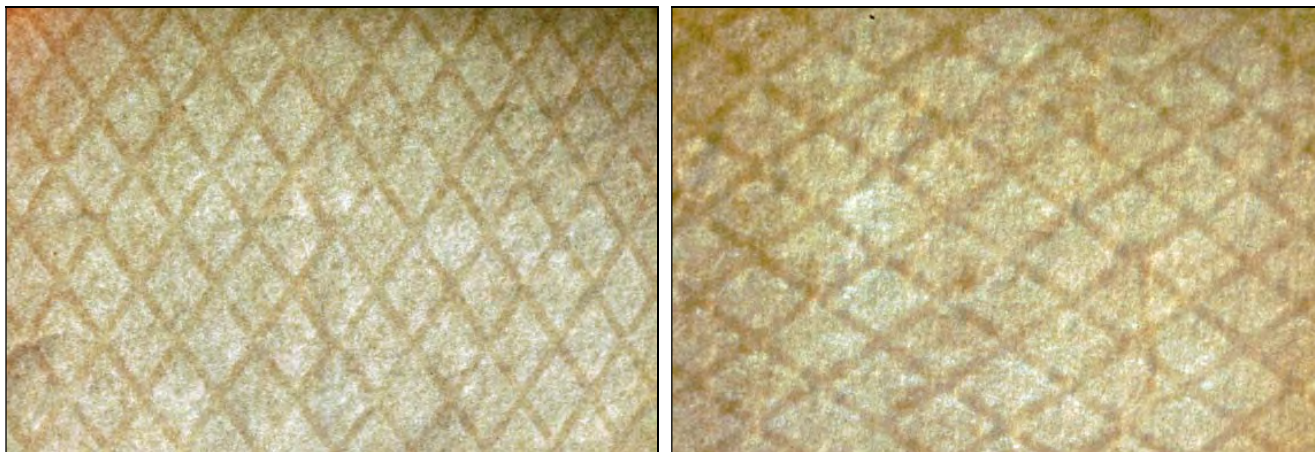
Kumulativní akcie Národní banky Československé na 60.000 zlatých \$, vydaná v Praze 1. dubna 1926, série C (AČNB)

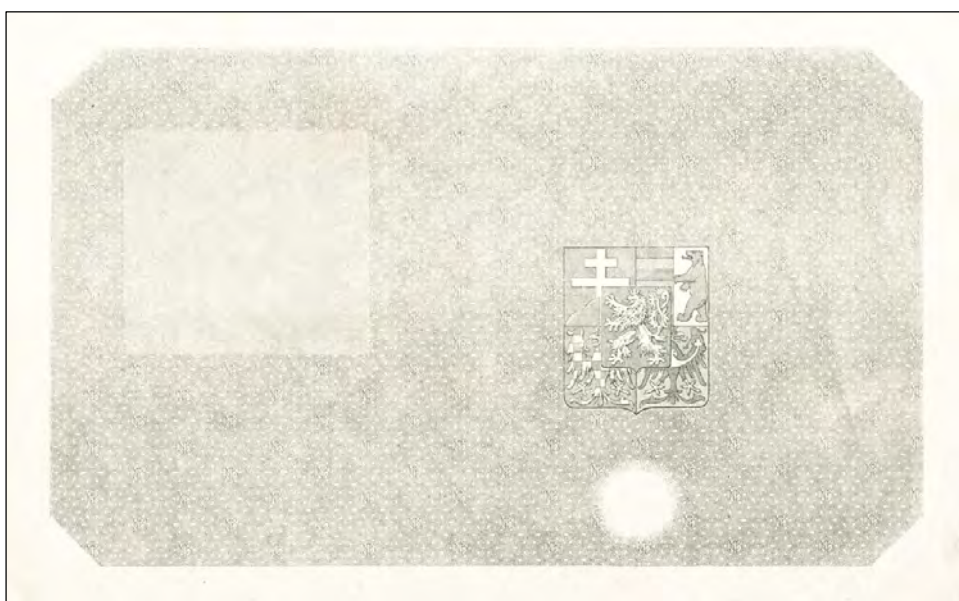
Kumulativní akcie Národní banky Československé na 4.000.000 zlatých \$, vydaná v Praze 1. dubna 1926, série C, (MCP, A0927)

nahradil malý státní znak. Důvod volby motivu sv. Jiří pro akcii cedulové banky není znám, avšak existuje velmi pravděpodobná hypotéza, že sv. Jiří ztělesňoval cedulovou banku bojující s inflací v podobě draka.⁴⁷ Význam svatojiříského motivu pro československý cedulový ústav je zřejmý také z toho, že byl zvolen i pro návrh bankovkového kolku, jenž měl být užít

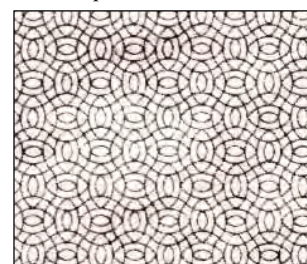
⁴⁷ Za upozornění na hypotézu děkuje autor Jiřímu Šoušovi a Jiřímu Novotnému.

Vodoznak na akciích emise v roce 1926 je ostřejší a delší strana kosočtverců je na výšku na rozdíl od emise 1941, kdy je na šířku a hrubší

Detail podtisku emise 1926

Detail podtisku emise 1941

Unikátní dochovaný tisk samostatného podtisku akcií emise 1926 na originálním papíru (MCP, A0233). Pro účely reprodukce tisk zvýrazněn

Nerealizovaný návrh na provedení přetisku stávajících akcií, 1941 (AČNB)

pro kolkování bankovek v případě měnové reformy po roce 1945.⁴⁸ V podtisku textové části akcie se pak nalézá velký státní znak Československé republiky, který obtékají rostlinné motivy a zkratky ústavu (NBČ).⁴⁹

Cedulový ústav, bytostně spjatý s existencí nezávislého Československa a československou měnou, se pochopitelně hned po obsazení zbytku českých zemí nacistickým Německem 15. března 1939 ocitl v hledáčku okupační moci. Nejen z budov Národní banky (nyní již působící pod názvem Národní banka pro Čechy a Moravu), ale i z jejích akcií musely zmizet symboly připomínající někdejší Československou republiku a republikánství vůbec. Vzhledem k rozsahu této symboliky nestačilo jen obvyklé začernění problematického textu.⁵⁰ Okupační správa se proto rozhodla využít vydání nového

⁴⁸ Původní rytecký přepis obrazu Josefa Mánesa na akcii Národní banky Československé pocházel z rukou rytce Národní banky Karla Seizingera. Za pomoc s identifikací děkuje autor příspěvku Jaroslavu Moravcovi.

⁴⁹ AČNB, archivní fond Ukázky bankovní techniky (dále jen UBT), UBT/1/24, Specimen 40.000 akcií NBČ v hodnotě 4.000.000 USD (tzv. státní úpis), k. č. 1.

⁵⁰ „Opravování akcií ve smyslu citovaných jazykových nařízení a směrnic, které bylo třeba provádět na 15 místech každé akcie, ukázalo se technicky velmi obtížným. Poněvadž do konce roku 1943 mají být stejně vyměněny za nové i pláště opravované, jevílo se účelnějším místo opravování plášťů akcií vydání nové pláště, ovšem teprve v pozdější době po obstarání potřebného papíru a provedení všech tiskařských prací.“ AČNB, NBČ/89/3, Zápis o řádné schůzi bankovní rady Národní banky Československé z 24. 9. 1941, Příloha P - Sdělení obchodní správy o výměně dosavadních plášťů akcií Národní banky za nové s německo-českým textem z 20. 9. 1941, k. č. 89.

Velmi vzácně dochovaná korektura s vyznačením všech změn, vyžadovaných pro novou emisi akcií tištěnou v roce 1941 (AČNB)

Detail kupónu tištěného k akciím emise 1926 (AČNB) a nového kupónu v dvojjazyčné podobě dodané k akciím emise z roku 1941 (MCP).⁵¹

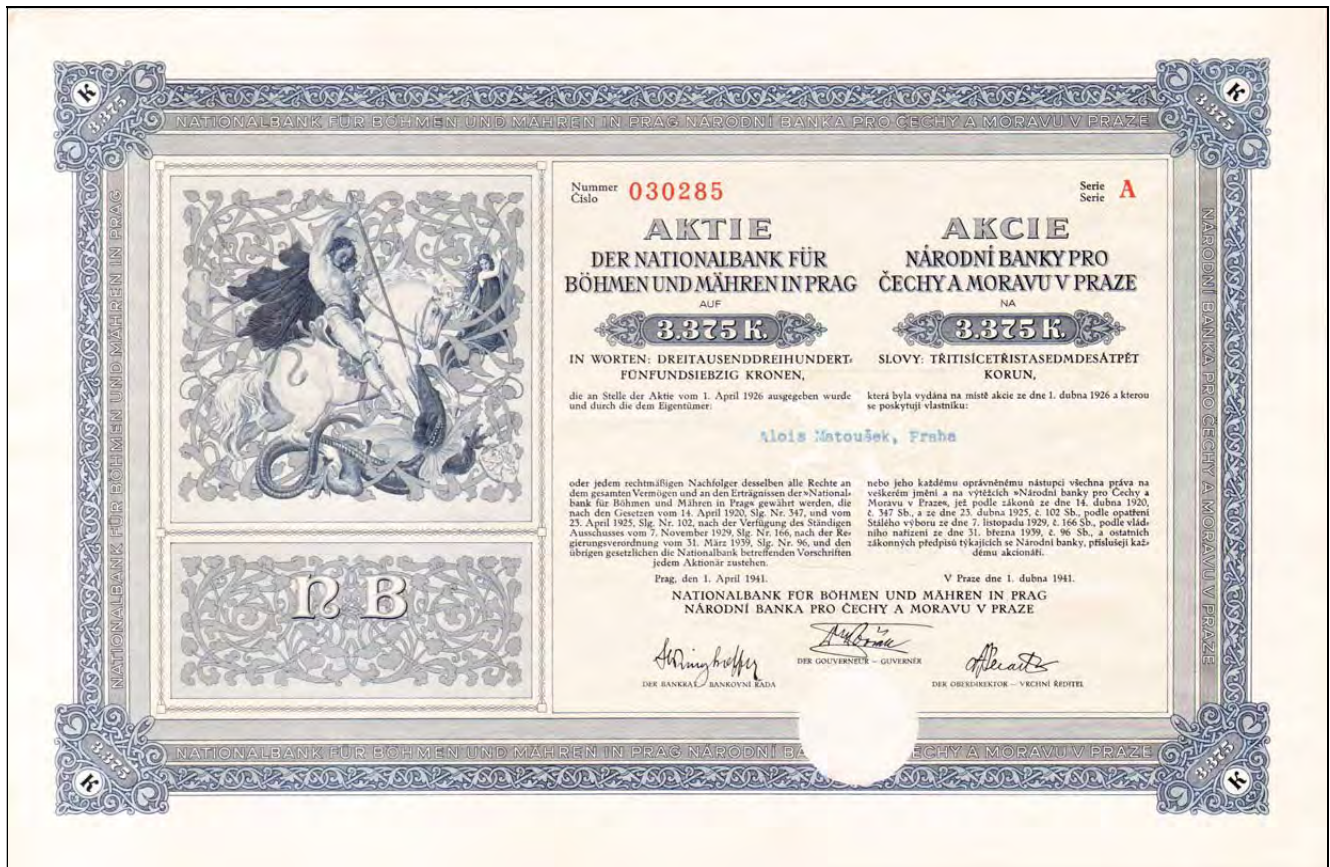
kuponového archu, který by obsahoval kupony č. 16 až 25, k výměně pláštů. Dochovaná korektura v archivním fondu Národní banka Československá dokládá preciznost, s jakou byly veškeré neakceptovatelné symboly odstraněny. K emisi takto upravených akcií došlo na základě vyhlášky Národní banky z 25. října 1941.⁵² Nově vydaná již jazykově česko-německá akcie v obrazové části (svatojiřském motivu) doznala jen nepatrné změny, když ve štítku na pravé straně byl český lev zbaven slovenského patriaršního kříže. V poli pod obrazem sv. Jiří pak bylo ze zkratky NBČ vypuštěno písmeno „Č“. Nejvýraznější změnu kromě textu zaznamenal také podtisk akcie, kdy střední státní znak Československé republiky nahradil malý státní znak Protektorátu Čechy a Morava a zároveň zmizelo na původní akcii téměř všudypřítomné a dle okupačních orgánů závadné ligaturní NBČ.⁵³ Vzhledem k tomu, že v této době již veškeré požadavky na tisk mohla splnit Tiskárna Národní banky, vůbec se již neuvažovalo o zadání prací jiné tiskárně. Nově vydaná emise, která obnášela celkem 48.260 kusů jednotlivých a 3.116 kusů hromadných, si vyžádala náklad ve výši 105.000 K.⁵⁴

⁵¹ Kupónový arch k akciím emise 1926 byl tištěn na výšku a obsahoval kupony č.1-15 a talon (AČNB). Oproti tomu kupónový arch k akciím emise 1941 byl tištěn na šířku a obsahoval kupony č.16-25, tj. jen 10 ks a talon. U archů k emisi 1941 byl tištěn podtisk s irisovým pruhem, vždy uprostřed každého kupónového pole. Talon byl tištěn po celé délce archu. Pro číslování kupónů u emise 1926 byly použity stejné číslovače jako pro pláště. U emise 1941 byly na pláště použity tzv. velké secesní číslovače o šířce 21 mm, pro kupony tzv. malý secesní číslovač o šířce 17 mm, oba používané i pro tisk československých bankovek.

⁵² Opravy textu akcií musely být zcela ve shodě s jazykovými směnicemi, které Národní banka Československá obdržela od úřadu říšského protektora z 21. 5. 1940 č. I la-546/II. Srov. AČNB, NBČ/185/3, Informace a dotazy o další emisi akcií Národní banky Československé, Dopis Národní banky pro Čechy a Moravu na Ministerstvo financí z 28. 11. 1940, k. č. 185. K otázce úpravy akcií srov.: NBČ/89/3, Zápis o řádné schůzi bankovní rady Národní banky Československé z 24. 9. 1941, s. 37, k. č. 89. Pozoruhodné je, že v souvislosti s vydáním nových akcií se také objevila otázka, zda by neměl být novým způsobem upraven statut banky. Nakonec se však po diskusi dospělo „k názoru, že toho není třeba, poněvadž firma banky byla změněna již vládním nařízením čis. 96/1939 a podle toho upraví též text akcií.“ Tamtéž.

⁵³ Vzorovou akcii, na níž lze nalézt korektury ohledně republikánské symboliky, je možné dohledat v inventáři jednotce AČNB, NBČ/185/1, Tisk kuponových archů akcií Národní banky a nových pláštů těchto akcií, Akcie Národní banky Československé (Národní banky pro Čechy a Moravu) s korekturami z roku 1940, k. č. 185. Podrobněji k této otázce srov.: Jakub Kunert – Helena Sedláčková, Akcie českých bankovních ústavů v Archivu České národní banky, Praha 2015, s. 16-18. Některé z akcií staré emise byly v roce 1941 ještě opatřeny razítkem „Platí ještě jen do 30. září 1941. Jednalo se o akcie, které měli akcionáři uschovány u Národní banky, avšak tito si je měli vyzvednout dříve, než dojde k oficiální výměně za akcie nové emise. AČNB, NBČ/89/3, Zápis o řádné schůzi bankovní rady Národní banky Československé z 24. 9. 1941, Příloha P - Sdělení obchodní správy o výměně dosavadních pláštů akcií Národní banky za nové s německo-českým textem z 20. 9. 1941, k. č. 89.

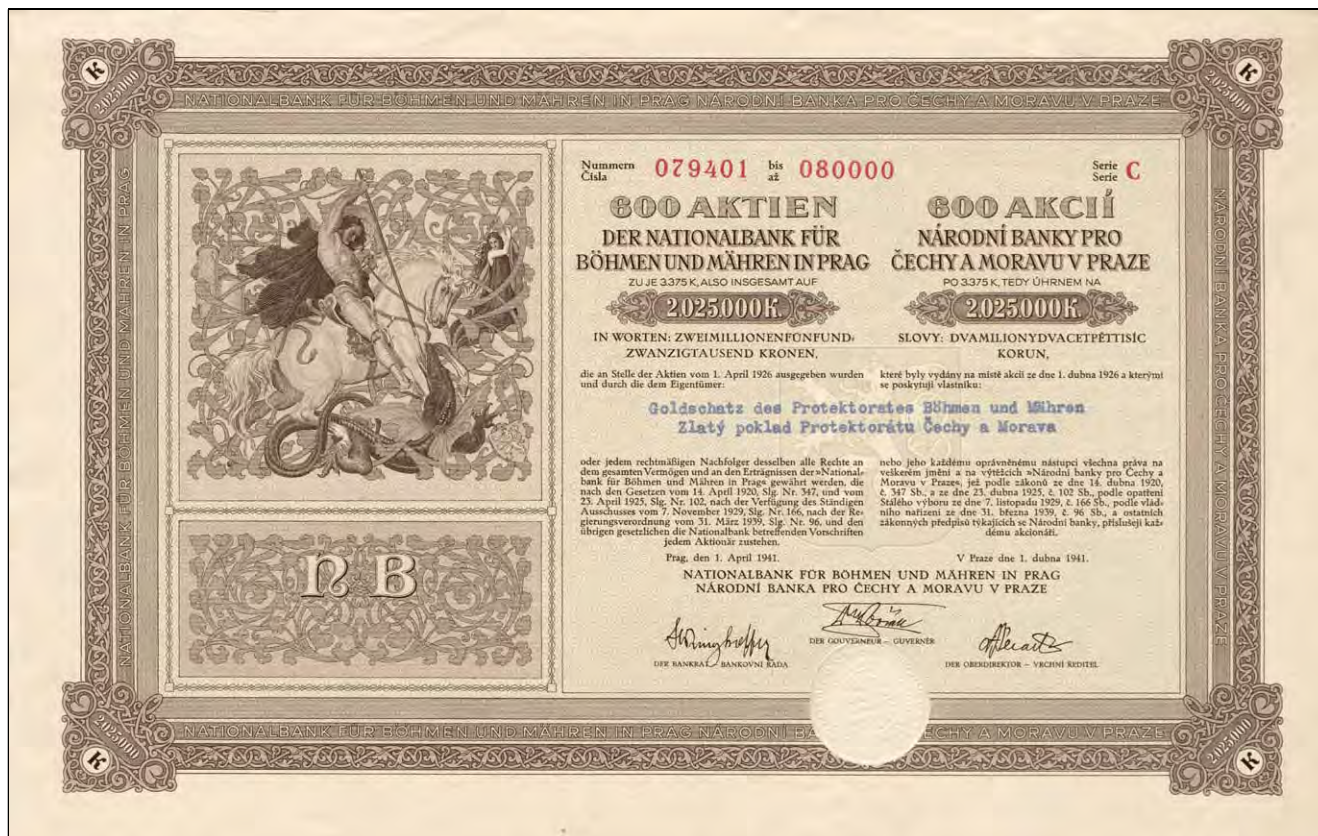
⁵⁴ AČNB, NBČ/89/3, Zápis o řádné schůzi bankovní rady Národní banky Československé z 24. 9. 1941, s. 36-37, k. č. 89.

Akcie Národní banky pro Čechy a Moravu v Praze na 3.375 K, vydaná v Praze 1. dubna 1941, série A (MCP, A0236)
 Akcie nesou tištěné podpisy guvernéra JUDr. Ladislava Františka Dvořáka, člena bankovní rady JUDr. Hanuše svobodného pána von Ringhoffera a vrchního ředitele JUDr. Františka Peroutky. Číslovány byly šestimístným tzv. velkým secesním číslovačem o šířce 21 mm.
 Kuponové archy byly číslovány tzv. malým secesním číslovačem o šířce 17 mm.

Kumulativní akcie Národní banky pro Čechy a Moravu v Praze na 33.750 K, vydaná v Praze 1. dubna 1941, série B (MCP, A0237)

Kumulativní akcie Národní banky pro Čechy a Moravu v Praze na 2.025.000 K, vydaná v Praze 1. dubna 1941, série C (SOA Praha)

Závěr

V roce 2017 dovrší České národní banka dvacet čtyři let své existence, jen o několik málo měsíců delší čas byl poprán Národní bance Československé. Za tuto dobu se musela vyrovnat s řadou zvrátů, které vyplývaly z jejího těsného spojení s osudy Československé republiky v 1. polovině 20. století.

Přestože úvahy o vzniku nezávislé cedulové banky šly ruku v ruce s přípravami k ustavení nezávislého státu, stabilita měnové jednotky se stala klíčovým faktorem, jenž stál v pozadí pozdního data jejího uvedení v život. Stejně tak jako v roce 1919 oddělení československé koruny od rakousko-uherské předcházelo důkladné vyhodnocení situace, tak i zřízení cedulové banky proběhlo po vnitro- a zahraničněpolitické diskusi. Obdobně i v pozdější době nebyly změny v měnové politice výsledkem náhlého rozhodnutí, ale rozsáhlého dřívějšího posouzení kladů a záporů opatření a jejich vlivu na stabilitu měny a tím i cen v ekonomice. Určitá konzervativnost jejich teoretických ekonomických úvah a následné realizace byly vždy zárukou toho, že nové národohospodářské názory se v ní prosazovaly jako výsledek symbiózy staré a nové měnové teorie.

Před Národní bankou Československou se postupně vynořovaly problémy, které nebyly jen hospodářského charakteru. Změny na mapě Evropy a s nimi spojené transformace politického systému se odrazily i na její institucionální podobě a metodách, jež volila, nebo i jen mohla volit, aby splnila své zákonem dané povinnosti. I za změněných hospodářských či politických podmínek, které se nezdálo proměnit i do legislativy týkající se centrální banky, se však její vedení snažilo zachovat kontinuitu s předcházejícím vývojem. Klíčovými nebyly tedy jen zákony, ale i dříve nastavená pravidla – tradice. Tuto myšlenku kontinuity snad nejlépe vyjádřil Karel Engliš, když nahradil Viléma Pospíšila na postu guvernéra v únoru 1934: „Za tohoto vedení byla bankovní radou ... vytvořena jistá tradice, vytvořeny jisté zásady, jistá cesta, po které jste se brali. Slavnostně Vám slibuji, že půjdeme v této tradici dále, pro nás se úkol nezměnil.“⁵⁵

Součástí tradice Národní banky Československé byla i její vizuální podoba, která se projevila mimo jiné i na jejích akciích. Právě proto bylo také pro německé okupanty navýsost důležité změnit jejich podobu. I po druhé světové válce byl po dlouhou dobu respektován akciový kapitál a akcionáři, přestože v případě jiných československých bank již dávno došlo ke znárodnění. Důvodem byla opět tradice, která je mimo jiné jedním z klíčových předpokladů úspěšné měnové politiky.

Pro reprodukce poskytl své materiály:
Archiv České národní banky, Státní oblastní archiv v Praze a Muzeum cenných papírů, nadační fond

⁵⁵ AČNB, NBČ/27/3, Zápis o řádné schůzi bankovní rady Národní banky Československé z 24. 2. 1934, s. 7, k. č. 27.

Muzeum cenných papírů, nadační fond
www.das-mcp.cz/muzeum/